

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

КРАВЧЕНКО ІРИНА ЛЕОНІДІВНА

УДК: 725, 727

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ
ЗАКЛАДІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора архітектури

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України

Наукові консультанти: доктор архітектури, професор

Ковальський Леонід Миколайович

Київський національний університет будівництва і архітектури, завідувач кафедри теорії архітектури

доктор архітектури, професор

Товбич Валерій Васильович,

Київський національний університет будівництва і архітектури, завідувач кафедри інформаційних технологій в архітектурі

Офіційні опоненти:

доктор архітектури, доцент

Блінова Марія Юрївна

Харківський національний університет будівництва та архітектури, професор кафедри дизайну архітектурного середовища

доктор архітектури, доцент

Криворучко Юрій Іванович

Національного університету «Запорізька політехніка», професор кафедри дизайну

доктор архітектури, доцент,

Чернявський Володимир Георгійович

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, завідувач кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв

Захист відбудеться 8 квітня 2021 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.056.02 у Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31, аудиторія 466.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету будівництва і архітектури, за адресою: 03037, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31.

Автореферат розісланий 4 березня 2021 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

Н.А. Лещенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні події у світі взагалі та в Україні зокрема диктують кардинально змінювати підходи та якісно вирішувати проблеми усіх соціальних процесів, що відбуваються у суспільстві. Головною проблемою наразі є те, що соціальний попит на певні послуги значно перевищує пропозиції, що існують зараз. При тому, що основним чинником у формуванні соціального попиту є, насамперед, саме новітня якість певних послуг. Одним із ключових питань сучасності є питання якості освіти. А нова система неформальної та, у тому числі позашкільної, освіти має стати логічною та послідовною з'єднувальною ланкою у структурі сучасної неперервної освіти в Україні. Поняття неформальної освіти у світі має декілька визначень. Сучасні вітчизняні педагоги зазначають, що в Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо). Останнім часом розпочали роботу кілька університетів третього віку, що надають освітні послуги особам старшого віку. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу (2000 р.) зазначено: «Досі при формуванні політики в галузі освіти враховувалася лише формальна освіта, а іншим двом категоріям не надавалося практично жодної уваги. Континуум неперервної освіти робить неформальну та формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання».

Зараз в українському законодавчому полі неформальну освіту визнано повноправною освітньою ланкою системи освіти України. Оскільки система неформальної освіти вмонтована у загальну освітню канву, слід розглядати її розвиток у контексті системного розвитку всієї освітньої структури. Але разом з тим неформальна освіта і структурно і нормативно має певну гнучкість, що її відрізняє. З боку зору забезпечення закладів неформальної та, у тому числі, позашкільної освіти навчально-матеріальною базою та архітектурним середовищем, ця гнучкість відображається у розвинених зв'язках зі спорідненими ланками. У архітектурному полі заклади неформальної освіти (далі ЗНФО) представлені різними архітектурно-типологічними структурними ланками та елементами.

Актуальність теми даного дисертаційного дослідження визначається необхідністю реформування методологічної та номенклатурної бази в нових соціально-економічних умовах, що склалися в Україні, змінами у світовому освітньому просторі, підвищення ролі людського капіталу, підвищення вимог соціуму як до нового освітнього продукту, так і до нового освітньо-громадського простору та до відображення його у архітектурі закладів освіти нового типу, що відповідатиме сучасним вимогам, а також зі змінами у галузі цивільного будівництва.

Науково-методичною базою для дослідження стали праці фахівців-науковців різних галузей. Так, для дослідження педагогічних аспектів проблем зародження та формування основних засад неформальної та, у тому числі, позашкільної освіти,

орієнтирами стали роботи С. Русової, Н.Павлік, О. Биковської, Т. Цвірової, О. Мелентьєва, В. Міленіна, Ю. Латова, В. Кизименко, В. Мацкевича, Л. Сігаєвої, А. Капської, Л. Лук'янової та інших. У галузях соціології та гуманітарної сфери - В. Єлагіна, В. Вербець, В. Бачинина, М. Примущ, Л. Москаленко. Для визначення впливу економічних факторів були опрацьовані наукові роботи фахівців у галузі економіки та менеджменту - Д. Калініченко, В. Засадко, Н. Кирич, Н. Слободян, Ю. Корчагіна та інших. Серед закордонних фахівців опорними стали роботи Філіпа Кумбса, що вперше ввів поняття «неформальна освіта» у 1968 році, Рене Кларіса, Пола Ленгранда, Майкла Зіссера, Росанни Барроз та інших.

Багато вітчизняних архітекторів-науковців та фахівців країн СНГ займалися питаннями формування громадських будівель та, у тому числі, закладів освіти на різних етапах розвитку. Так науково-методичною базою дослідження у галузі архітектури та містобудування стали наукові праці та статті Л. Ковальського, Т. Панченко, В. Абизова, В. Куцевича, О. Слепцова, В. Проскурякова, П. Солобая, И. Алфєрової, Г. Ковальської, В. Чернявського, В. Ежова, С. Лінди, Н. Шебек, Н. Шаповал, О. Жовкви, Л. Закрепи, І. Мерилової, О. Тишкевич, І. Гнеся, О. Юрчишин та інших. Історична інформація щодо формування архітектури закладів неформальної освіти та закладів, що схожі за функціями використана з робіт М. Нащокіної, Т. Нікітіної, С. Смоленської, О. Юнакова.

Серед закордонних архітектурно-наукових робіт та практик увагу було приділено працям наступних архітекторів-науковців: голландського архітектора та заслуженого професора Германа Герцбергера, американських архітекторів та науковців Джеффі А. Лакні та Ліндсей Бейкер, турецького ландшафтного архітектора Хабіб Акар, австралійських фахівців Уеслі Імса, Маріан Махат, Тері Байерса та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Базою даного дослідження стали діючі законодавчі і нормативно-правові акти у освітній галузі та архітектурно-містобудівній діяльності. У законодавчому освітньому полі це Закони України та інші установчі документи: «Про освіту» від 16.01.2020 № 2145-VIII, «Про позашкільну освіту» від 16.01.2020 № 1841-III. Постанова від 6 травня 2001 р. N 433, Кабінету міністрів України «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і положення про позашкільний навчальний заклад» (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 568 (568-2018-п) від 11.07.2018), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (що схвалена Указом Президента України (2013 р.), Концепції нової Української школи (НУШ), Меморандум про навчання протягом усього життя (прийнятим ЮНЕСКО у 2000 році), Рекомендація Ради ЄС від 20 грудня 2012 р. щодо визнання неформального та інформального навчання, Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" та інші.

Тема даного дисертаційного дослідження напряму пов'язана із необхідністю перегляду діючих державних нормативних документів у галузі проектування та будівництва закладів освіти нового типу та розробляється у руслі загального напрямку наукових робіт кафедри теорії архітектури КНУБА «Теоретичні основи

архітектури громадських будівель та комплексів» за номером 0117U005420 від 16.02.2018.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури за напрямками – «Соціально-економічні, технічні, естетичні, технологічні, інші чинники розвитку архітектури і містобудування та архітектурного формоутворення. Методика, методологія дослідження та оцінки штучного предметно-просторового середовища й окремих його форм».

Метою дослідження є визначення теоретичних основ, принципів та методів формування архітектури закладів неформальної освіти, що відповідають вимогам сучасності, а також розробка практичних рекомендації щодо формування основних типів закладів неформальної освіти.

Завдання дослідження:

- провести історичний аналіз розвитку закладів неформальної освіти та закладів, що схожі за функцією;
- провести аналіз структури та функціонування закладів неформальної освіти на сучасному етапі розвитку;
- визначити основні напрями формування архітектури закладів неформальної освіти в різних територіальних, соціокультурних та економічних умовах;
- визначити низку основних факторів, що впливають на формування архітектури закладів неформальної освіти;
- визначити ступені ефективності симбіотичного поєднання закладів неформальної освіти з іншими типологічними ланками;
- розробити нові корелятивні функціональні моделі закладів неформальної освіти;
- запропонувати нову номенклатуру таких закладів, яка відповідатиме вимогам сучасності;
- створити оптимальні моделі для основних типів закладів неформальної освіти;
- сформулювати основні системні вимоги та принципи формування архітектури закладів неформальної освіти;
- надати рекомендації щодо проектування подібних закладів на сучасному етапі розвитку освітньої системи.

Об'єкт дослідження: заклади неформальної освіти.

Предмет дослідження: теоретичні засади і принципи формування архітектури закладів неформальної освіти.

Межі дослідження. Оскільки дослідження охоплює кілька галузей та є спробою узагальнити певні теоретичні, практичні та функціональні поняття у контексті формування сучасної архітектури закладів неформальної освіти, виникла необхідність окреслити більш точно межі дослідження. Об'єкт та предмет дослідження розглядатиметься у наступних межах:

- вікові (періоди розвитку, що відповідають віку 3 - 10 років, 10 - 14 років, 15 - 18 років, 24 - 50 та 50 + років;
- територіальні - аналіз сучасних освітніх тенденцій (європейській та світовий досвід), порівняльний аналіз історичного розвитку та формування закладів неформальної (у тому числі позашкільної) освіти - світовий та український досвід; аналітичний огляд теорії та практики проектування, будівництва та використання будівель закладів, що схожі за функцією ізкладами неформальної освіти, аналіз

основних факторів впливу на розвиток архітектури таких будівель - світовий досвід, аналіз статистичних даних - територія України, пропозиції та рекомендації, що є результатом дисертації - територія України;

– часові межі - формування будівель закладів неформальної освіти розглядаються у період з другої половини XIX сторіччя до сьогодення. Нижня межа (друга половина XIX сторіччя) прийнята для розгляду як початок формування будівель закладів для неформальної освіти, а не тільки освітніх інституцій, як таких. За основу аналізу генези розвитку архітектури таких будівель прийняті часові межі формування неформальної (у тому числі, позашкільної) освіти як масового явища;

– типологічні межі - будівлі закладів формальної освіти (школи, вузи, тощо) у яких присутня освітня та функціональна складова неформальної освіти, будівлі закладів профільної освіти, багатофункціональні будівлі та комплекси, культурно-видовищні та дозвіллеві заклади, житлово-громадські комплекси, заклади соціального захисту населення, будівлі та приміщення спортивних закладів.

Методи дослідження: Задля розв'язання задач дисертаційного дослідження головним завданням методології є поєднання емпіричних, теоретичних та спеціальних методів дослідження. Серед теоретичних методів дослідження використані: метод історичного аналізу, метод гіпотези та припущення. Метод експериментального проектування дозволи створити об'ємно-просторові та архітектурно-планувальні моделі закладів неформальної освіти. Емпіричні методи полягають у проведенні порівняльного та структурного аналізів на різних етапах дослідження. Системний аналіз у контексті даного дослідження проводився як стосовно самого освітнього об'єкту, як системного підрозділу мережі, так і системи закладів неформальної освіти в цілому, як складової системи освіти, з метою виявлення можливостей структурно-функціонального симбіотичного поєднання вказаних закладів з іншими типологічними ланками. Для дослідження оптимальних прийомів формування освітнього об'єкту запропоновано виявити та визначити ступені симбіотичного поєднання. З метою оптимізації методології даного дослідження до механізму проведення порівняльного та структурного аналізів автором введений метод та термін, так званої, «спорідненої типології». За рахунок введення даного поняття вдалося виокремити основні системні чинники – параметри. З допомогою комплексного аналізу було виявлено основні фактори впливу на формування архітектури закладів неформальної освіти. виявити низку проблем та тенденцій розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів:

Уперше:

- започатковано новий напрямок архітектурно-теоретичних досліджень у полі формування сучасного номенклатурного ряду закладів неформальної освіти, як цілісної відкритої системи, що динамічно розвивається та проявляється у різних формах у сучасний період глобалізації освіти та, зокрема, освітньої реформи України, а саме: інституційна форма освіти (очна, заочна, дистанційна, мережева), позаінституційна (додаткова), індивідуальна (екстернатна, сімейна, педагогічний патронаж тощо) та дуальна форма освіти.
- базуючись на сучасних дослідженнях архітектурно-типологічних аспектів громадських будівель, сформульована головна гіпотеза дослідження, теоретично

обґрунтовано та започатковано новий системно-аналітичний метод «спорідненої типології». З метою оптимізації методології дослідження розвитку архітектури закладів неформальної освіти вказаний метод введений до механізму проведення порівняльного, системного та структурного аналізів;

- вперше, за допомогою авторського методу «спорідненої типології», визначено та обґрунтовано мета та параметри виявлення типологічних збігів у закладах неформальної освіти з іншими типологічними ланками, визначено сукупні параметричні показники та проведена оцінка ступенів симбіотичного поєднання;

- за допомогою метода «спорідненої типології», оцінки ступенів симбіотичного поєднання, розроблено теоретично-оптимальні структурно-функціональні моделі для різних типів закладів неформальної освіти згідно сучасних вимог, створено нові корелятивні функціональні моделі та, у цьому полі, окреслено основні потенційно життєздатні поєднання – тенденційні групи – «кооперація» та «поглиблена спеціалізація», яким було дано визначення та обґрунтування;

- вперше теоретично обґрунтовано та розроблено нову класифікацію таких закладів, які здатні впроваджувати концепцію «освіта впродовж життя» та на сучасному рівні відтворювати процеси неформальної освіти, як такої. Класифікація відповідає визначеній та представленій у дослідженні методологічній моделі, таким типам закладів дані визначення, запропоновано базові орієнтовні функціональні схеми будівель таких закладів, надано основні класифікаційні характеристики для кожного типу відповідно до місткості, розташування та територіальної доступності;

- вперше визначені, сформульовані та обґрунтовані основні принципи формування архітектури закладів неформальної освіти, принципи образного вирішення таких закладів, надані рекомендації щодо реалізації основних принципів на рівні середовища, об'єкту та елемента, визначені багатоаспектні прийоми реалізації основних принципів та наданий алгоритм формування архітектури закладів неформальної освіти на прикладі проектного впровадження результатів дослідження.

Удосконалено:

- системно розглянуто та узагальнено результати міждисциплінарних теоретичних досліджень феномену неформальної освіти з метою поєднання архітектурних вимог та сучасних тенденцій розвитку супутніх галузей (педагогіки, соціології, економіки, психології, гігієни, спорту тощо) з структурно-функціональним аспектом проектних рішень закладів неформальної освіти.

- на основі міждисциплінарних досліджень теоретичних розробок супутніх галузей, запропоновано та створено принципову схему системи закладів неформальної освіти відповідно до видів освіти та віку осіб, що навчаються, з метою визначення місця закладів неформальної освіти як у системі освіти, так і у системі громадських будівель. Досліджено, визначено та обґрунтовано основні, другорядні та допоміжні процеси в будівлях таких закладів, що аналізуються для симбіотичного поєднання;

- визначено, що система закладів неформальної освіти є відкритою змішаною конкретною складною системою, що структурно організована та здатна до системних перетворень під дією зовнішніх факторів;

Отримало подальший розвиток:

- надані рекомендації щодо створення універсальних та спеціальних освітніх модулів, схем їх комбінації та групування відповідно до визначених у дослідженні основних тенденцій, як основа для формування освітніх осередків закладів неформальної освіти, що є закладами-симбіонтами, рекомендації щодо формування освітньо-громадських осередків нового типу.
- відомості щодо основних типологічних ознак та витоків формування архітектури сучасних закладів неформальної освіти та виявлено, так звані, «мерехтливі» типологічні ланки відповідно до генези розвитку будівель закладів неформальної освіти;
- обґрунтовано та опрацьовано зведення вимог до інклюзивного навчання та безбар'єрного архітектурного середовища з визначеними у ході роботи сучасними теоретичними основами формування будівель таких закладів;
- як теоретично-методологічні механізми забезпечення системної реалізації принципів формування, визначені та обґрунтовані багатоаспектні прийоми, що покликані оптимізувати методологію формування архітектури закладів неформальної освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні результати дослідження - розроблено теоретично-методичні основи, принципи та практичні пропозиції удосконалення та доповнення законодавчо-нормативної бази проектування закладів неформальної освіти при проектуванні нових та реконструкції існуючих будівель; запропоновано теоретичне підґрунтя для створення освітніх осередків нового типу різної місткості для об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації; запропонована науково-практична основа для розробки програм навчальних курсів сучасних тенденцій розвитку архітектури будівель цивільного призначення в архітектурно-будівельних вузах України.

Результати дослідження та наукові опрацювання здобувача впроваджені у курсове та дипломне проектування на кафедрі теорії архітектури КНУБА, у авторському спецкурсі для магістрантів «Сучасні проблеми та тенденції розвитку архітектури будівель цивільного призначення» для студентів V та VI курсів кафедри теорії архітектури за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування», у науково-практичну архітектурну діяльність на основі договорів про співпрацю із різними установами, у практику концептуального проектування та у практичну архітектурну діяльність. Результати мають формалізований вигляд - акти впроваджень, довідки.

Особистий внесок здобувача.

Наукові пропозиції, висновки і рекомендації – позиції, які виносяться на захист, отримані особисто автором. Використання результатів досліджень, ідей та текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Основні положення, що виносяться на захист, отримано особисто, що засвідчується 22 одноосібними публікаціями та 14 у співавторстві, і є оприлюдненими на наукових конференціях.

Основні праці, що складають зміст і результати дисертаційної роботи, розроблені і опубліковані автором одноосібно (22 праці). У спільних публікаціях автором, крім структурування інформації, розроблено: №10 списку опублікованих

праць здобувача (обґрунтування модульного підходу до проектування, висновки), №11 (означення тенденцій розвитку архітектури дитячих позашкільних закладів), №12 (інформація щодо тенденцій архітектурно-планувальної організації, висновки), №13 (інформація щодо теоретичних позицій формування архітектури дитячих позашкільних закладів), №14 (відомості щодо формування навчального блоку приміщень у зоні громадського обслуговування), №15 (інформація щодо реорганізації основних архітектурно-планувальних рішень, висновки), №17 (інформація щодо основних шляхів інтеграції навчальних приміщень науково-технічного профілю, приклади, висновки), №22 (перелік методів), №28 (обґрунтування матеріалів та методів, вирішення проблеми на об'ємно-планувальному рівні), №30 (систематизація інформації щодо прикладів об'єктів ревітацізації, відомості щодо формування громадських просторів), №31 (відомості щодо основних факторів впливу на проблему), №32 (відомості щодо прийомів адаптації закладів неформальної освіти до історичного середовища), №33 (інформація щодо прогностично-теоретичного формування навчального блоку приміщень), №34 (інформація щодо основних тенденцій, пов'язаних із навчальним простором), №37 (здобувачка була відповідальна за викладення, організацію та структурування інформації Розділу 3 «Курсові проекти житлових та громадських будинків на 3 курсі»).

При цитуванні текстів інших авторів надано посилення на відповідне джерело.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були оприлюднені автором на Круглому столі «Актуальні питання позашкільної освіти в умовах децентралізації та реформування системи освіти», грант Президента України «Розроблення сучасної концепції позашкільної освіти в Україні» (Розпорядження Президента України від 29.05.2017р. №114/2017-рп. Київ, 5 грудня 2017); та на 11 конференціях: V III всеукраїнська наукова конференція «Сучасна архітектурна освіта: Архітектор – 2020. Футурологічний аспект» (Київ, КНУБА, 29 листопада 2016 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Архітектура історичного Києва. Ландшафт і вода» (Київ, КНУБА, 30 листопада 2016 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів» (Київ, КНУБА, 23-24 листопада 2018 р.); V Міжнародна науково-практична конференція: «Архітектура історичного Києва. BIM та інформаційні технології в архітектурі» (Київ, КНУБА, 22 листопада 2019 р.); VIII international scientific conference from the series "phenomena of borderland", Reviewing scientific research regarding architecture and conservation of monuments. Quality standards of disseminated scientific research in the theory and history of architecture and urban planning. West Pomeranian University of Technology in Szczecin. Poland, Szczecin, 06 December 2019; Науково-практична конференція, присвячена до 90-річчя КНУБА, до 30-річчя кафедри дизайну архітектурного середовища, до 30-річчя кафедри теорії архітектури. (Київ, КНУБА, 9 квітня 2020 р.); 4th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Priority directions of science development. 3-4 February 2020. Lviv, Ukraine. 2020; XII Всеукраїнська наукова конференція «Сучасна архітектурна освіта: Концептуальність архітектурної творчості» (Київ, КНУБА, 19 листопада 2016 р.); VI Міжнародна науково-практична конференції

«Архітектура історичного Києва. Історія – Теорія – Практика». (Київ, КНУБА, 20 листопада 2020 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Тенденції розвитку початкової мистецької освіти в Україні» (Київ, НАМ України, 24 листопада 2020 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Просторовий розвиток територій: традиції та інновації» (Київ, Інститут інноваційної освіти, КНУБА, 26-27 листопада 2020 р.);

Публікації. Основний зміст та результати дисертаційного дослідження опубліковані у 36 працях, у тому числі: 15 – у фахових виданнях України; 6 – у наукових виданнях інших держав, що включені до наукометричних баз; 2 статті, що додатково відображають результати дисертації; 10 тез та доповідей на конференціях; 3 навчально-методичні праці.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, переліку термінів та умовних скорочень, вступу, 6-ти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг 470 сторінок: 283 сторінки основного тексту, 51 рисунок, 25 таблиць; 48 - список використаних джерел з 417 найменувань, 8 - акти впровадження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, стан наукової проблеми, її важливість та зв'язок із іншими галузями, що розробляють тему неформальної освіти, а саме – педагогіка, соціологія, психологія та економіка; визначені підстави для проведення дослідження, мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну, основні результати, практичне значення; зв'язок із науковими програмами, планами, темами, представлені дані щодо впровадження та оприлюднення результатів проведеного дослідження.

У першому розділі **«Системно-педагогічний аспект формування неформальної освіти»** дисертаційного дослідження проаналізовано, узагальнено та систематизовано: сучасні погляди на явище та поняття «неформальна освіта» у педагогічному полі та з боку інших супутніх галузей; результати науково-практичних пошуків та розробок щодо періодизації розвитку неформальної та, у тому числі, позашкільної освіти, як педагогічних інституцій, так і предметно-архітектурного середовища подібних закладів; аналіз сучасних концепцій розвитку неформальної освіти; діючі документи та законодавчі акти, що є підґрунтям даного дослідження.

Дослідженням різних аспектів неформальної освіти у наш час присвячуються численні роботи фахівців-науковців різних галузей. Фахівці педагогічної галузі, сходяться у думці, що, хоча в Україні і є певні розбіжності із трактуванням поняття «неформальна освіта», її існування охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо). Останнім часом розпочали роботу кілька університетів третього віку, що надають освітні послуги старшим

особам. Разом із такою потужною течією, як глобалізація, а разом із тим і глобалізація освіти, простежується тенденція до певного узагальнення потреб громадського суспільства як до процесу освіти так і до освітнього продукту, а, разом із тим, і до сучасних будівель освітніх закладів нового типу. Для більш детального аналізу проблем формування архітектури закладів, що подібні за функцією до предмета дослідження, та розкриття задач дослідження, проблему виникнення та розвитку ЗНФО було розглянуто у зв'язку із іншими дослідженнями у супутніх галузях: педагогіка, психологія, соціологія, економіка та, звичайно, архітектура у розділах теорії, історії, типології та практиці.

Відповідно до статті 10 Закону України про освіту, невід'ємними складниками системи освіти є: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

Відповідно до етапів формування особистості, у дослідженні було визначено вікові періоди розвитку особистості, які впливатимуть на формування відповідних будівель закладів неформальної освіти у ергономічних аспектах, питаннях режиму функціонування таких освітніх закладів та аспектах розташування, що мають бути враховані у організації оптимального функціонального доступу як до процесу неформальної освіти, так і до будівель закладів неформальної освіти. Такими періодами є: 3 - 10 років (період набуття початкових навичок та виявлення схильності до певних неформальних освітніх дисциплін); 10 - 14 років (період визначення напрямку та набуття основних компетенцій); 15 - 18 років (початок набуття професійної освіти або визначення спрямування); 19 - 23 роки (період набуття професійної освіти та предметна зацікавленість у неформальних освітніх послугах); 24 - 50 років (період активної професійної діяльності разом із післядипломною освітою, підвищенням або зміною кваліфікацій тощо); 50 + років (період професійної діяльності разом із необхідністю відповідати вимогам сучасності, або, в інших випадках, період спаду або припинення основної професійної діяльності та необхідність (потреба) професійної переорієнтації або потреба у соціалізації та саморозвитку). Світова концепція «освіта впродовж життя» (Lifelong learning) розглядається у сучасному світі як глобальна освітня система та складається з наступних понять (підсистем): формальна освіта; неформальна освіта, що включає поняття позашкільна освіта та освіта дорослих; інформальна освіта. Відповідно до такого погляду на концептуальне формування неформальної освіти у розділі проаналізовано світні концепції: позашкільної освіти – концепції піклування та концепції розвитку; освіти дорослих та освіти осіб третього віку – п'ять світових найпопулярніших моделей. Освіта дорослих поділяється на професійну, непрофесійну та освіту осіб «третього віку». Поетапний розподіл становлення та розвитку філософської та педагогічної думки стосовно неформальної освіти в цілому, що проаналізований у роботах науковців педагогічного профілю, відображає саме генезис неформальної освіти як процесу пізнання. Для аналітичного огляду історичної генези розвитку закладів неформальної освіти різного призначення як у світі так і в Україні прийняті наступні етапи – часові межі дослідження (що майже схожі та означені у роботах Міленіна В.М.) : I етап - друга половина XIX – початок XX століття – період становлення та

визначення; II етап - 1917 – 1930 ті роки – період розвитку та формування; III етап - 1941-1956 роки – період інтенсивного розвитку та розгалуження; IV етап - 1957-1991 роки – період формування освітніх концепцій та моделей; V етап - з 1992 року по теперішній час – період ідеологічних змін та освітніх реформ.

У ході аналізу генези ЗНФО та закладів, що подібні за функцією, визначено наступні позиції;

- у часових межах дослідження активно формуються не тільки заклади, як такі, а й проводиться пошук ідей щодо організації необхідного освітнього простору;
- починаючи із компенсуючих функцій (ліквідація безграмотності, забирання безпритульних дітей з вулиць, компенсація недоліків формальних освітніх інституцій тощо) ЗНФО сьогодні виконують функції, що допомагають, з одного боку, розвивати потенціал дітей та юнацтва, з іншого боку – продовжують допомагати дорослому та літньому населенню інтегруватися у сучасний соціальний простір;

- поступово виникають архітектурні ланки ЗНФО, які поєднують у собі кілька громадських функцій разом із формальними освітніми інституціями. Але, такі заклади переважно тяжіють до розташування у громадах, районах, кварталах.

Враховуючи вагомі суспільні зміни сьогодення можна прогностично припустити поєднання певних архітектурно-типологічних ланок задля досягнення оптимального забезпечення послугами закладів неформальної освіти (ЗНФО) потенційних користувачів різних вікових категорій, а саме: заклади формальної освіти та освітні, соціальні та / або реабілітаційні послуги для певної громади; спеціалізовані заклади неформальної (позашкільної) освіти, що забезпечують попит всіх вікових груп населення; комплексні ЗНФО, що розраховані на всі вікові групи та можуть функціонувати як освітньо-просвітницькі громадські центри різних рівнів навантаження та комфортності. У часових періодах, що їх було встановлено та обґрунтовано у першому розділі, виявлено, що активне формування та розвиток закладів неформальної освіти, як освітніх інституцій, відбувається на тлі соціальних, економічних та прогресивних змін, які зумовлюють виникнення таких умов, що різного типу формальні освітні інституції не задовольняють вже потреб суспільства у освітньому продукті, що притаманний певній епосі.

У другому розділі «**Генеза розвитку архітектури ЗНФО**» було проведено аналіз історії розвитку архітектури закладів неформальної освіти у світі та в Україні, сучасних прикладів архітектури закладів, що схожі за функціями із ЗНФО, складено та обґрунтовано типологічне дерево розвитку архітектури ЗНФО. У розділі розглянуто етапи формування та розвитку архітектури ЗНФО та схожих із ними за функціями будівель на прикладах, згідно формування їх у світовому досвіді та на території України. Аналіз генези архітектури ЗНФО вказує на різнобарвність структурно-функціональних підходів до вирішення простору, на динамічний розвиток різних типологічних ланок та створення потужного підґрунтя для пошуку нових принципів та форм розвитку ЗНФО у сучасному світі.

На сучасному етапі розвитку було проаналізовано не тільки і не стільки відповідні типологічні ланки, скільки сучасні приклади формування функціонально-планувальної структури закладів, що подібні за функцією до ЗНФО, вирішення комбінованих суспільних освітньо-комунікативних просторів та прийоми поєднання

закладів формальної освіти із функціональними ланками, що виконують функцію ЗНФО. Виявлено, що серед сучасних прикладів розвитку архітектури ЗНФО окремої уваги заслуговують спеціалізовані заклади, центри освіти дорослих та комбіновані заклади додаткової освіти, бібліотеки та медіа теки, виставково-видовищні заклади наукового спрямування. Для повноцінного аналізу типологічних перетворень різних типів ЗНФО не можна випустити з кола зору таку ланку, як «розширені школи» (Extended schools), що віднайшли свою архітектурно-типологічну нішу у Нідерландах, Німеччині та Англії. Такі заклади мають цікаву історію розвитку їх архітектури.

Підсумовуючи інформацію другого розділу можна проаналізувати генезу архітектури ЗНФО та їх типологічний розвиток. Автором складено та обґрунтовано типологічне дерево розвитку ЗНФО на основі проведеного ретроспективного аналізу та аналізу розвитку таких закладів на сучасному етапі, з метою структурування та узагальнення уявлень про розвиток типологічного ряду ЗНФО та його прогностичних тенденцій. Визначені основні характеристики на кожному етапі розвитку та виявлено архітектурно-типологічні ланки ЗНФО та закладів, що подібні за функцією (рис. 1).

Перший етап розвитку ЗНФО у часових межах дослідження має компенсуючий та просвітницький, а подекуди і профілактично-лікувальний характер. Вагоме значення тут мають просвітницькі осередки при церквах. Набувають форми сезонні заклади – літні колонії та табори – орієнтовані як на дітей так і на дорослих (дитячі парки, пластові та скаутські гуртки, літні табори, школи та рекреаційно-навчальні центри). Створюються дитячі клуби (та будуються для них будинки) та центри освіти (просвіти) дорослих, основною метою яких є подолання безграмотності та «забирання» дітей з вулиць, організовуючи їх вільний час предметно. Будуються народні доми або до їх функцій пристосовуються особняки, де знаходять освітні та просвітницькі послуги дорослі, діти та підлітки. Профільовані за напрямами заклади створюються підприємствами, що започатковують власні корпоративні школи, пропонуючи технічну освіту молодим робітникам. З виникненням великої кількості коледжів та університетів виникає і нова форма навчання для дорослих – літні сесії, які відбуваються на ґрунті навчальних закладів. У той самий час виникають неакадемічні, неформальні види освіти на ґрунті громадських товариств, клубів, бюро, видавництва, бібліотек тощо – комбіновані ЗНФО.

Другий етап розвитку ЗНФО та їх архітектурно-типологічних ланок є періодом після Першої світової війни та початком Радянського Союзу. Характер функціонування залишається компенсуючим та просвітницьким. 1918 рік – народження позашкільної освіти в Україні, як унікальної освітньої ланки. Позашкільна освіта була включена до загальної системи народної освіти. На форми та методи позашкільної роботи активно впливають такі міцні новоутворені організації, як піонерська та комсомольська. У ті роки позашкільним установам були притаманні всього три основні види діяльності: навчально-гурткова, масова робота, методична робота. В цей період складається унікальна світова система позашкільної роботи. Продовжують функціонувати просвітницькі заклади та заклади додаткової освіти в народних домах та народних школах. На теренах Радянського Союзу зароджуються різні професійні об'єднання, для них починають

будуватися клуби, будинки та палаци культури. Крім того, культові заклади поступово втрачають свій вплив, а освітньо-просвітницькі функції переходять іншим закладам: бібліотекам, будинкам та палацам культури тощо. Покладено початок юнатського руху, створюються станції юних любителів природи. Організація сезонних (літніх) дитячих таборів приймає нові педагогічні та ідеологічні форми. На цьому етапі почали створюватися профільні заклади, які проводили позашкільну виховну роботу в одному визначеному напрямі: станції юних натуралістів, юних техніків, дитячі залізниці, дитячі театри й кінотеатри, бібліотеки, спортивні та музичні школи - профільовані за напрямками ЗНФО. Продовжували функціонувати й заклади широкого профілю, які мали відповідну кількість кабінетів та майстерень (клуби різних типів).

Третій період розвитку ЗНФО має вже системний освітній характер. Поступово втрачається роль народних домів та їх освітні та просвітницькі функції переходять остаточно до клубів, домів культури, культурних центрів, будинків та палаців культури, культурно-дозвіллевим закладам тощо. Відповідно до результатів досліджень Цвірової Т.Д., на початку 1941 року мережа позашкільних закладів в Україні та форми роботи виглядали так: клуби різних типів, дитячі бібліотеки, дитячі театри, кімнати при житлокооперативах та форпости, станції юних техніків, станції юнатів, екскурсійні бюро і бази, ігротеки. Налагоджується співпраця позашкільних закладів зі школою. Відбувається поступове відродження освітніх систем та їх функцій після Другої Світової Війни. У Великобританії, Канаді, Австралії та інших країнах розвиток освіти дорослих і неформальної освіти у ХХ ст. характеризується активною законодавчою підтримкою з боку уряду основних ініціатив, пов'язаних з освітою дорослих, у зв'язку з чим розширюється мережа навчальних закладів, орієнтованих на задоволення освітніх потреб дорослої людини, покращується система державного фінансування.

Протягом четвертого етапу відбуваються істотні зміни як у трактуванні неформальної освіти як явища, так і у організації архітектурних об'єктів такого спрямування. Системний освітній характер діяльності установ неформальної освіти збагачується заснуванням університетів третього віку (П. Велла, 1972 р.), як складової освіти дорослих та вводиться поняття «освіта впродовж життя». Формуються концепції позашкільної освіти – розвитку та піклування. Протягом четвертого етапу розвитку ЗНФО відбулося становлення та юридичне оформлення, визначення профілів діяльності позашкільних закладів різних типів (пізнавальні інтереси, здібності та нахили учнів): гуртки, клуби, палаци і будинки піонерів, станції юних техніків, натуралістів тощо. Зміцнюється зв'язок позашкільних установ із закладами формальної освіти – загальноосвітніми школами, ВУЗами (школи, гуртки, курси, секції тощо). Спостерігається бурхливе зростання молодіжних об'єднань, клубів, наукових товариств учнів, малих академій наук. Перше масове наукове об'єднання - створена в 1963 р. Кримська мала академія наук «Искатель» (рос.), досвід якої став основою створення в 60–80 рр. ХХ ст. малих академій наук у різних регіонах України. МАН відносяться до профільованих за напрямками ЗНФО.

П'ятий, сучасний етап – період змін ідеологічних засад. Поняття «позашкільна освіта» поєднують із поняттям «неформальна освіта». Таким чином неформальна освіта як педагогічне, соціальне та економічне явище починає відігравати

повноцінну роль у всесвітній концепції «освіта впродовж життя», поряд із формальною освітою на всіх рівнях. Якісно змінюється і характер, він продовжує бути системним та освітнім, але стає набагато більш розгалуженим та компетентнісним, тобто орієнтованим на поєднання і практичну реалізацію знань і умінь, навичок, досвіду і культури. Відбуваються наступні зміни в українському позашкільлі: формування багаторівневої системи ПО, класифікація гуртків, груп та інших творчих об'єднань за трьома рівнями – початковий, основний, вищий; розширення мережі позашкільних навчальних закладів, створення закладів нового типу, їх профілізація; розгортання нових напрямів ПО, модернізація навчально-виховного процесу; деідеологізація позашкільної освіти тощо. Функціонують національні асоціації освіти дорослих, некомерційні та комерційні центри освіти і професійної підготовки, перепідготовки різних категорій дорослих (безробітних, мігрантів, службовців та ін.). Неформальну освіту молодь та дорослі можуть здобути в університетах, клубах, навчальних і просвітницьких центрах, громадських об'єднаннях і спілках, будинках культури, музеях, бібліотеках, студіях, гуртках, школах, майстернях ремесел (зокрема, і при монастирях) та ін. Набувають поширення центри освіти дорослих, які функціонують як самостійні інституції, структурні підрозділи навчальних закладів, громадських організацій тощо. Закордоном, а саме у Нідерландах, Німеччині, Англії та Фінляндії набувають стрімкого поширення «розширені школи» (Extended schools). Система освіти у яких тяжіє до інтеграції шкільних закладів із закладами неформальної освіти та просвіти різного спрямування із залученням соціально-підкувальної складової, створюючи громадські центри.

У розділі 2 означені основні прогностичні напрямки розвитку архітектурно-типологічного ряду ЗНФО та наведені дані щодо передумов їх розвитку. Основними напрямками можуть бути кооперація ресурсів, з одного боку, та інтеграція різних осередків ЗНФО у будівлі, що належать до інших типологічних ланок.

У третьому розділі **«Методологічні засади дослідження розвитку архітектури закладів неформальної освіти»** зазначено, зокрема, що головним завданням методології даного дослідження є поєднання емпіричних, теоретичних та спеціальних методів дослідження для отримання результатів, що вирішать завдання роботи. Теоретичні методи дослідження: метод історичного аналізу, метод гіпотези та припущення. За допомогою вказаних методів проведені історичний аналіз розвитку ЗНФО та будівель закладів, що схожі за функцією, аналіз структури та функціонування закладів на сучасному етапі розвитку тощо. Метод гіпотези та припущення дозволив запропонувати нову типологічну класифікацію, допоміг створити основні структурно-функціональні моделі та виокремити основні системні вимоги. Емпіричні методи полягають у проведенні порівняльного та структурного аналізів на різних етапах дослідження. На таких методах ґрунтується вивчення сценаріїв функціонування ЗНФО на сучасному етапі розвитку. Комплексний підхід застосований у дослідженні для аналізу факторів, що впливають на формування типологічної мережі закладів неформальної освіти, виявлення проблем, що зумовлюють фактори, та визначення основних тенденцій розвитку архітектури об'єктів неформальної освіти – як таких, що відповідають на запит суспільства, сучасності та, певною мірою, вирішують проблеми, що зумовлені факторами.

Системний аналіз у контексті даного дослідження проводився як стосовно самого освітнього об'єкту, як системного підрозділу мережі, так і системи закладів неформальної освіти в цілому, як складової системи освіти, з метою виявлення можливостей структурно-функціонального симбіотичного поєднання вказаних закладів з іншими типологічними ланками. Аналіз системного погляду на феномен неформальної освіти з боку наукових досліджень у архітектурі та супутніх галузях виявив, що типологічна мережа закладів неформальної освіти є відкритою змішаною конкретною складною системою, що структурно організована та здатна до системних перетворень під дією зовнішніх факторів.

Для дослідження оптимальних прийомів формування архітектури освітнього об'єкту запропоновано виявити та визначити ступені симбіотичного поєднання.

Базова теорія функціонування ЗНФО у системі громадських будівель зводиться до наступних позицій. Виявлено типологічну низку громадських будівель, що здатні до функціонального включення у свій склад приміщень осередків для неформальної освіти: торговельно-розважальні комплекси та багатофункціональні будівлі, житлові будинки та житлово-громадські комплекси, санаторно-профілактичні заклади, фізкультурно-спортивні, заклади соціального захисту населення, кінотеатри, бібліотеки, будівлі культурно-дозвіллевих закладів, та, звичайно, заклади освіти. Прогностична теорія базується на потужній тенденції до кооперації ресурсів та функцій. У дослідженні розглядаються наступні основні ланки – системні об'єкти, що поєднуються симбіотично з закладами неформальної освіти: загальноосвітні школи; заклади вищої освіти; багатофункціональні комплекси; будинки та споруди охорони здоров'я та відпочинку; фізкультурно-оздоровчі та спортивні заклади; культурно-видовищні, дозвіл леві та культові заклади; заклади соціального захисту населення; науково-дослідні установи; нежитлові приміщення житлових будинків та комплексів; установи громадських організацій. Працюючи над створенням об'ємно-просторової складової необхідно передбачати залучення до функціонального сценарію й ландшафтну складову, шляхом створення освітньо-рекреаційних ландшафтів.

З метою оптимізації методології даного дослідження до механізму проведення порівняльного та структурного аналізів автором введений термін, так званої, **«спорідненої типології»**. За рахунок введення даного поняття вдалося виокремити основні системні чинники – параметри (рис.2). Вказаний метод розрахований на аналіз різних типологічних ланок (основний заклад) до здатності їх прогностичного функціонального поєднання із ЗНФО (заклад-симбіонт), полягає у наступному та складається з п'ятьох параметрів:

- I параметр - виявлення у типах будівель, що порівнюються, групи приміщень, що необхідні для проведення основного освітнього процесу (класи, лабораторії, майстерні тощо) або визначити можливість їх влаштування;
- II параметр - виявлення групи приміщень, що необхідні для повноцінного функціонування основного закладу та закладу-симбіонту (загальні клубні приміщення, їдальні, буфети, санвузли, допоміжні приміщення тощо) відповідно до розкладу (режиму) функціонування та пропускної спроможності;
- III параметр - визначити теоретично нормативну наявність рекреаційних зон основного закладу, або можливість їх влаштування, з метою побудови

загального комунікативного простору із закладом-симбіонтом;

- IV параметр - визначити нормативну наявність територіальних ресурсів основного закладу з метою влаштування загального громадського інформативно-освітнього простору;
- V параметр - виявити часові межі та періоди функціонування закладів неформальної освіти (ЗНФО), з метою виявлення оптимального алгоритму функціонування освітнього закладу-симбіонту у структурі розкладу основного закладу.

Метод «спорідненої типології» базується на виявленні основних процесів, що притаманні закладам неформальної освіти та аналізі прогностичного їх проведення у закладах, що здатні до симбіотичного поєднання. Для проведення такого аналізу системно розглядатимуться заклади-симбіонти у контексті комплексного функціонування із закладами неформальної освіти.

Комплексні міждисциплінарні дослідження факторів, що впливають на розвиток архітектури закладів неформальної освіти охоплюють досить широке коло питань. Для уточнення особливостей розвитку архітектури закладів неформальної освіти в Україні запропоновано визначитись з основними факторами впливу на проблему. Протягом дослідження проблем формування архітектури закладів неформальної освіти було виявлено низку основних факторів, що впливають на її розвиток. Фактори умовно згруповано на зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори - як правило, неконтрольовані архітектором-проектувальником сили, які певною мірою формують суспільний запит на створення освітніх об'єктів нового типу і, таким чином, впливають на формування об'єкту архітектури. До зовнішніх факторів відносяться: соціально-економічний; технічний; політичний; середовищний (екологічний). Внутрішні чинники визначають низку нормативних, середовищних та функціональних змін та вимог до структури освітніх будівель. До внутрішніх факторів впливу на розвиток архітектури освітніх закладів різних типів та призначення можна віднести наступні: містобудівний фактор, архітектурно-планувальний, природно-кліматичний та естетичний (композиційно-образний).

У розділі наведено основні наявні статистичні дані щодо формування та розвитку неформальної освіти в Україні. Результатом аналізу відповідних матеріалів стало виявлення ключових тенденцій, що зумовлюють підвищення суспільного попиту на створення нового архітектурного продукту: осучаснення місцевих культурних закладів у рамках децентралізації; розширення пропозицій Центрів освіти дорослих; перетворення культурних закладів і промислових об'єктів на культурні та освітні майданчики тощо. Аніщенко О.В. зазначає, зокрема, що наразі існують кілька моделей центрів освіти для різних категорій дорослих в Україні (ЦОД): самостійні інституції – заклади неформальної освіти дорослих; підрозділи закладів освіти (загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих та ін.); ЦОДи на базі закладів культури (бібліотек, музеїв, народних домів); ЦОДи на базі громадських організацій; соціальні підприємства; Університети третього віку, центри активного довголіття. А також існують змішані моделі ЦОД. В Україні навчання людей похилого віку є інноваційним проектом, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя.

На тлі сучасних змін, під впливом низки факторів з огляду на сучасні

прикладі архітектури можна виділити основні тенденції. У першу чергу слід означити дві основні структурно-функціональні тенденції:

- Кооперація – функцій, різних вікових груп, архітектурно-планувальних прийомів, архітектурного об'єму та ландшафту;
- Поглиблена спеціалізація - збагачення додатковими функціональними групами освітньої та/або просвітницької складової, оптимізація функціонально-планувальних схем, створення не стільки будівлі, скільки місця – інформаційно-освітнього простору.

Інша група тенденцій, що впливає на формування архітектури закладів неформальної освіти – адаптивність. Така тенденційна позиція вже розглядається архітекторами досить широко. Зокрема, Шаталюк Ю.В. у своїй кандидатській дисертації, крім основних принципів роботи, пропонує використання стратегічного SWOT-аналізу. Доцільність застосування такого аналізу для поточного дослідження обумовлена, в першу чергу, саме тим, що і об'єкт і предмет дослідження є компонентами системи соціального та міського середовища. Серед потужних світових тенденцій до архітектурної адаптивності ЗНФО, є певні позиції, що мають враховувати специфіку функціонування таких будівель: реновація (рефункціоналізація) занедбаних або покинутих архітектурних об'єктів, забудови та територій; оптимізація (функціональна, кліматична, конструктивна) та інтеграція, що передбачає повну відповідність будівлі ЗНФО до вимог інклюзивності, інтегрування різних за місткістю та призначенням осередків неформальної освіти у існуючий фонд та у структуру міста. Відповідно до таких тенденцій у третьому розділі аналітично визначено сильні та слабкі сторони формування адаптивності архітектури закладів неформальної освіти, можливості та ризики у її впровадженні.

У четвертому розділі «**Основні напрямки розвитку архітектури закладів неформальної освіти в Україні**» викладено бачення автора перспективного розвитку закладів неформальної освіти та їх архітектури, що пов'язаний із низкою аспектів. Крім впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, різних концепцій розвитку неформальної освіти, є певні загальні поняття, що об'єднують розуміння прогностичних концепцій.

Класифікація та типи закладів неформальної освіти. ЗНФО за призначенням узагальнено класифікуються як комплексні, профільні та спеціалізовані. За рівнем освіти: початковий рівень - творчі об'єднання, діяльність яких спрямована на загальний розвиток вихованців, учнів і слухачів, виявлення їх здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності; основний рівень - розвиток інтересів вихованців, учнів і слухачів, надання їм знання, практичних умінь та навичок, задовольняння потреб у професійній орієнтації; вищий рівень - творчі об'єднання за інтересами для здібних і обдарованих вихованців, учнів і слухачів. У змісті освіти дорослих як складової освіти впродовж життя виокремлюються три основні компоненти: навчання грамотності в широкому сенсі; професійне навчання; загальнокультурна додаткова освіта, не пов'язана із трудовою діяльністю. Стосовно формування архітектурного простору закладів освіти дорослих, у даному дослідженні доцільно поділити освіту дорослих за освітнім рівнем наступним чином: професійна, непрофесійна, університети третього віку.

Згідно Постанові від 6 травня 2001 р. N 433 (зміна згідно із Постановою КМ N 769 (769-2010-п) від 27.08.2010), яка стосується закладів позашкільної освіти, але у цьому пункті класифікації цей розподіл справедливий, на думку автора, і для узагальнення форм організацій всіх ЗНФО, за формою організації всі заклади неформальної освіти поділяються наступним чином: гурток, група, секція, студія, станція, бюро, курси, кімната, клуб, палац, творчі об'єднання, будинки (творчості), школи (ДЮСШ, мистецтв тощо) та комплексні заклади неформальної освіти.

Згідно даним Міністерства освіти і науки виділено наступні напрями позашкільної освіти, але така класифікація є дійсною і для закладів освіти дорослих непрофесійного спрямування та університетів третього віку: художньо-естетичний; мистецький; туристсько-краєзнавчий; еколого-натуралістичний; науково-технічний; дослідницько-експериментальний; фізкультурно-спортивний або спортивний; пластовий, скаутський (цей пункт стосується саме закладів позашкільної освіти); військово-патріотичний; бібліотечно-бібліографічний; соціально-реабілітаційний; оздоровчий; гуманітарний.

За розміщенням ЗНФО є досить гнучкою структурою та класифікується наступним чином: вбудовані або інтегровані; вбудовано-прибудовані (окреме приміщення або павільйон, блок приміщень, група блоків приміщень); прибудовані; згруповані будівлі на ділянці; окремо побудована будівля комплексу.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про Освіту», основними формами здобуття освіти є: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві); дуальна.

Оскільки основні теоретичні засади даного дисертаційного дослідження полягають у впровадженні закладів неформальної освіти у систему громадських будівель та їх функціонування як відкритої підсистеми загальної системи освіти, є доцільним у даному пункті притримуватись вищезазначеної класифікації.

У роботі розглядаються наступні типи закладів неформальної освіти: заклади позашкільної освіти (згідно із переліком типів позашкільних навчальних закладів, який викладено та затверджено у постанові Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. N 433 (чинна) із правками N 568 (568-2018-п) від 11.07.2018) де Україна наслідує «концепцію розвитку», що трансформується відповідно до вимог сьогодення; заклади освіти дорослих - професійні, непрофесійні, університети третього віку.

Так, у четвертому розділі, прогностично та теоретично запропонована класифікація закладів неформальної освіти, як архітектурно-типологічних ланок, в яких повною мірою можна буде проводити різні освітні заходи та, таким чином, впроваджувати концепцію «освіти впродовж життя». Автором запропоновано наступні класифікаційні позиції закладів неформальної освіти:

1. Симбіонти - це приміщення, освітні модулі, групи та блоки приміщень, що є основними для забезпечення освітнього процесу неформальної (позашкільної, додаткової) освіти – навчальні кабінети, класи та лабораторії, майстерні, лекційні зали тощо. Їх частка у будівлі до якої вони інтегруються не має перебільшувати 10% розрахункової площі всієї будівлі. Інші необхідні функції мають бути закладені у основному, «материнському» закладі. Симбіонти можуть бути використані при

реалізації обох основних структурно-функціональних тенденцій – «кооперації» та «поглибленої спеціалізації» - та мати різні ступені інтеграції.

2. Сезонні заклади – й сьогодні життєздатна типологічна ланка. І, якщо у дитячих таборах нормативно передбачені освітні приміщення, то у будинках відпочинку, санаторно-курортних закладах, готелях є розвиненою група клубних приміщень, але не завжди присутні у складі навчальні кабінети, майстерні тощо. Такі групи приміщень можуть бути додані як симбіонти.

3. Комплексні заклади освіти – основний принцип функціонування є спорідненим із «розширеними школами». Але, доцільним використання таких комплексів є у малих містах, районних центрах, ОТГ тощо. Згідно завдання на проектування такі ЗНФО, можуть поєднувати у своєму функціональному складі: заклади формальної освіти (малокомплектні, малої та середньої місткості); блоки, групи, павільйони: спортивних, клубно-видовищних приміщень, громадського харчування; осередки неформальної освіти (навчальні та гурткові приміщення), що розраховані як на користувачів комплексу так і на відвідувачів ззовні. У таких закладах оптимізації потребує загальний освітньо-комунікативний простір будівлі комплексу – атріуми, внутрішні двори тощо.

4. Громадські освітньо-рекреаційні центри являють собою повноцінну модель, яка притаманна тенденції «кооперація». Можуть складатися з малокомплектних закладів формальної освіти; адміністративних, соціальних, реабілітаційних груп приміщень; приміщень громадського харчування та торгівлі; спортивно-оздоровчих та культурно-видовищних блоків; тематичних та універсальних приміщень ЗНФО для всіх вікових груп – у різних комбінаціях.

5. Профільовані за напрямками заклади неформальної освіти є такими, що існують у наш час та є досить популярними. Пропозиція у даному класі будівель полягає у включенні у перелік центрів освіти дорослих, як самостійної повноцінної типологічної ланки. Центри освіти дорослих можуть бути спрямованими як на конкретну місію (для мігрантів, професійного та непрофесійного спрямування), так і бути комплексними.

6. Культурні центри (релігійні, національні тощо) відповідають тенденції «поглиблена спеціалізація», оскільки функціонують на базі просвітницьких закладів, а саме: музеїв та виставкових комплексів; арт-центрів; публічних бібліотек / медіатек; культових та релігійних установ; кіно- та театральних комплексів; клубних закладів малих міст. Така ланка має дуже широкий спектр типологічного розгалуження.

На основі наведених даних, щодо загальних наявних класифікаційних позицій закладів неформальної освіти, для розуміння подальших кроків розвитку їх системи, а разом і прийомів створення їх архітектури та визначення прогностичних типологічних ланок, виникла необхідність створити принципову схему системи закладів освіти, відповідно до виду освіти та віку осіб, що навчаються (рис. 3). Особливістю даної авторської схеми є те, що вона розроблена з урахуванням вікових категорій осіб, що навчаються та включає існуючий стан освітніх інституцій та їх прогностичний розвиток. Для реалізації таких основних тенденцій як «поглиблена спеціалізація» та «кооперація» автор пропонує вивчити поєднання ЗНФО із закладами, що типологічно належать до інших ланок.

Для визначення ступенів симбіотичного поєднання ЗНФО із різними архітектурно-типологічними ланками та задля реалізації таких основних тенденцій як «поглиблена спеціалізація» та «кооперація» був застосований, серед інших, авторський метод «**спорідненої типології**». Метод полягає у співставленні основних процесів-параметрів, що відбуваються у закладах неформальної освіти із низкою типологічних ланок громадських будівель, та, у ході дослідження, визнані такими, що здатні до симбіотичного поєднання із ЗНФО. Розглядатимуться наступні основні процеси відповідно до параметрів:

– Освітні та / або просвітницькі (I параметр, див. рис.2) процеси у наступних аспектах: індивідуальні освітні процеси матимуть місце у будь якому напрямку неформальної освіти та стосуватиметься визначення як універсальних навчальних приміщень, так і науково-дослідного, художньо-естетичного та інших напрямків, а також може бути присутній зонально і у майстернях; групові процеси, є найпопулярнішими у впровадженні різних освітніх та / або просвітницьких заходів. Наприклад, задля оптимального забезпечення позашкільного освітнього процесу відповідно до Закону України про позашкільну освіту, рекомендована група у 10 – 15 осіб; клас, як визначальна одиниця кількості учасників освітнього процесу, є, здебільшого, характерною для закладів формальної освіти. У поточному дослідженні такий кількісний показник відповідає кількості слухачів від 20 до 25, максимум 30ти осіб;

– Колективні та масові заходи (II параметр, див. рис.2) - інші обов'язкові та допоміжні процеси, крім основного, освітнього, що необхідні для повноцінного функціонування ЗНФО та закладу симбіонту: публічні освітні процеси, до яких відносяться лекції, розгорнуті майстер класи, семінари, перегляд освітніх фільмів тощо, які відбуваються у клубних приміщеннях, бібліотеках, медіатеках, читальних залах Відповідно до виду неформальної освіти вони можуть відбуватися також у спортивних та гімнастичних приміщеннях (змагання), хореографічних (конкурси та змагання), медично-реабілітаційних приміщеннях (в даному випадку такі групи приміщень виконують супутню основним процесам функцію, але є важливими при запровадженні інклюзивного процесу у ЗНФО, відведені до другого параметру, оскільки не є основними) та інших. Також такі процеси пов'язані й з блоком приміщень громадського харчування та допоміжними та обслуговуючими приміщеннями; спортивно-оздоровчі процеси напряму пов'язані із спортивною групою та опосередковано із клубними та допоміжними приміщеннями; процеси, що забезпечують харчування та обслуговування відвідувачів ЗНФО, напряму відповідають функції приміщень громадського харчування та допоміжним та обслуговуючим приміщенням. Задля забезпечення повноцінного проведення масових заходів мають бути пов'язані функціонально із клубними приміщеннями та, бажано, із спортивно-оздоровчою групою;

– Внутрішній громадський простір ЗНФО (III параметр, див. рис.2) є одним з важливих, тому, що відповідає за організацію єдиного освітньо-комунікативного простору закладу додаткової освіти. Він безпосередньо пов'язаний із першими двома та розглядатиметься у таких основних процесах: *комунікації*, як основний горизонтальний та вертикальний зв'язок у будівлях закладів неформальної освіти, звичайно пов'язаний із відповідними зонами. Та, оскільки у наш час відсоток

комунікативних площ у закладах освіти (як і у інших громадських будівлях) має тенденцію до збільшення, виникає необхідність насичувати комунікаційний простір додатковими функціями: зонами очікування, дитячими зонами, рекреаціями, зонами психологічного розвантаження тощо; функція та процеси спілкування так само пов'язані із зонами та приміщеннями, що здійснюють рекреаційно-комунікативну функцію; відпочинок, як процес у сучасних прикладах розвитку архітектури ЗНФО відбувається, перш за все у рекреаційних приміщеннях та зонах, та, знов таки, оглядаючись на досвід, інтегрований у зони спілкування та комунікацій шляхом влаштування осередків відпочинку у загальному громадському просторі будівлі;

– Зовнішній простір закладу (IV параметр, див. рис.2), хоча й номінально є частиною та поняттям благоустрою, але у сучасних архітектурних прикладах виступає як «освітній ландшафт» та, як процес, вже є часткою закладу неформальної освіти: процес спілкування та освіти, що має відбуватись на полігонах, науково-дослідних ділянках тощо, також має тісний зв'язок як із дитячими майданчиками різного призначення, зовнішнім громадським простором закладу (внутрішні двори, атриуми, площі перед головним входом), так і з такою архітектурно-планувальною складовою, як експлуатовані дахи, що у наш час несуть не тільки огорожуючу функцію, а є повноцінною функціональною складовою майже будь якої громадської будівлі. Звичайно, слід пов'язати цей процес і з зовнішньою господарською зоною, проїздами, пішохідною зоною тощо; відпочинок на відкритому повітрі у даному контексті є важливим доповненням до повноцінного функціонування закладу, як організму та пов'язаний як із майданчиками відпочинку, експлуатованими дахами, зовнішнім громадським простором, так із зонами тренувальних полігонів, науково-дослідних ділянок тощо. Має мати зв'язок із пішохідними зонами; господарчі процеси, що забезпечують господарча зона, паркінг та зовнішній комунікативний простір закладу, є по суті такими, що обслуговують та обов'язкові для відтворення попередніх двох груп процесів цієї категорії.

– Часова складова (V параметр, див. рис.2) – останній з параметрів-процесів, що розглядаються, але аніскільки не менш важливий за інші. Зрозуміло, що з точки зору забезпечення інших функціональних процесів такий параметр здебільшого є визначальним стосовно алгоритму роботи ЗНФО: процес проведення освітніх заходів у розумінні місця часової складової відображається у алгоритмі функціонування освітніх осередків згідно розкладу (є визначальним у поєднанні ЗНФО із закладами освіти), проведення регулярних та / або тимчасових публічних заходів тощо; дозвілля у такому контексті несе також певну освітню функцію (наприклад як чинник інформальної освіти); подорожі та екскурсії як процеси у часовій складовій аналізу параметрів поєднання, грають епізодичну роль та пов'язані здебільшого із тимчасовими, поодинокими освітніми заходами.

Всі вищезазначені процеси аналізуватимуться у поєднанні із функціональними особливостями будівель закладів, що здатні до симбіотичного поєднання, але належать типологічно до інших ланок, що нормовані ДБН. Перші чотири групи параметрів-процесів відносяться безпосередньо до структурно-функціональних схем будівель та осередків саме **закладів** неформальної освіти. Тільки останній, п'ятий параметр – часова складова – є таким, що стосується можливості проведення освітніх та супутніх ним **заходів** та ілюструє вплив розкладу їх функціонування –

позаурочний час, канікули або цілоденна можливість відвідування. Інколи саме часова складова є визначальною для оцінки оптимального функціонування ЗНФО та їх осередків. Наступним етапом аналізу розвитку архітектури ЗНФО є співставлення параметрів-процесів відповідно до переліку типів закладів із нормованими ДБН існуючими архітектурно-типологічними ланками відповідно до означених вище двох потужних тенденцій – поглиблена спеціалізація та кооперація.

Перша група порівнянь. У такому співставленні приймають участь заклади позашкільної освіти та заклади освіти дорослих (професійні, не професійні, університети третього віку). Це типологічна група будівель, що належить до закладів, які у своєму складі не мають освітніх складових, як обов'язкових. Таке поєднання ЗНФО з зазначеною групою автором визначено як тенденцію до «**кооперації**». З боку потенційних будівель-симбіонтів, у такому порівнянні виділено наступні ланки: підприємства торгівлі, готелі, житлові будинки; заклади охорони здоров'я; спортивні та фізкультурно-оздоровчі будівлі та споруди; заклади соціального захисту населення.

Друга група порівнянь. Наступна потенційно-симбіотична група відноситься до тенденції «**поглиблена спеціалізація**», оскільки має у своєму складі певні функції та приміщення, в яких присутня освітня та / або просвітницька складова. Додаткові заходи щодо оптимального поєднання ЗНФО із такими ланками покликані посилити освітню складову, та, тим самим, поглибити їх освітню та / або просвітницьку спеціалізацію. Такими об'єктами стали: заклади дошкільної освіти, заклади освіти, будинки, споруди та приміщення науково-дослідних установ, громадські будинки та споруди (культурно-видовищні та дозвілєві заклади).

Проведений аналіз сукупних параметричних показників ЗНФО із іншими типологічними ланками, що здатні до симбіотичного поєднання. Для подальшого розгляду визначені найоптимальнішими групи із сукупними параметричними показниками: 2 параметри (наявність часового параметру, як визначального, у поєднанні з одним з інших чотирьох), 3 параметри (наявність трьох параметрів симбіотичного поєднання у різних комбінаціях) та 4 параметри (майже повне симбіотичне поєднання, але за відсутністю I або IV параметрів).

У п'ятому розділі «**Концепції формування та перспективного розвитку основних типів ЗНФО**» проведений підсумковий аналіз ступенів симбіотичного поєднання закладів неформальної освіти з іншими типологічними ланками; створені прогностично-теоретичні кореляційні моделі.

Кореляційні моделі ЗНФО напрямку «поглиблена спеціалізація». Такий напрямок передбачає тісне поєднання функціональних сценаріїв ЗНФО та закладів симбіонтів. Разом із тим, є категорії закладів, що надають послуги різних видів неформальної освіти, які потребують диференційованого підходу. Так, освітні сценарії, малих академій наук учнівської молоді, початкових мистецькі навчальних закладів та університетів третього віку при поєднанні із закладами освіти не вимагатимуть суттєвих змін у архітектурно-планувальній організації, оскільки такі будівлю мають повний набір освітніх приміщень (I параметр) та окремі функціональні сценарії таких ЗНФО передбачають тільки створення спеціального розкладу (V параметр) для проведення певних освітніх заходів. Рекомендації для такого поєднання лежать у площині оптимізації функціонально-планувальних

рішень та організації незалежного входу у освітню будівлю задля забезпечення оптимального користування освітніми приміщеннями усіх вікових груп потенційних здобувачів неформальної освіти. Інша група при визначенні сукупних параметричних показників симбіотичного поєднання виявила поєднання часового параметра (V параметр) та наявності приміщень, що дають змогу проводити публічні та культурно-масові заходи (II параметр). До таких симбіотичних груп, де можуть бути забезпечені можливості для проведення тематичних занять, лекцій, певних освітніх заходів, олімпіад, належать наступні: початкові мистецькі навчальні заклади + будинки закладів дошкільної освіти, центри художньо-естетичної творчості + дошкільні навчальні заклади загально розвиваючі і компенсую чого типу та будинки дитини та дошкільні дитячі будинки; також ці дві класифікаційні категорії ЗНФО поєднуються і з параметричним показником (V, II) із культовими будинками; дитячі та юнацькі центри, палаци, будинки, клуби туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій + культові будинки; дитячі бібліотеки, студії, курси тощо + видовищні заклади та культові будинки; заклади освіти дорослих непрофесійного спрямування (курси, клуби, будинки, школи) і університети третього віку + музеї, виставки та видовищні заклади. Наступна симбіотична група – комплексні дитячо-юнацькі спортивні школи та дитячо-юнацькі спортивні школи з видів спорту – при аналізі методом спорідненої типології виявили збіг трьох параметрів, а саме часового (V параметр), наявності приміщень, що дають змогу проводити публічні та культурно-масові заходи, а у даному випадку, спортивних заходів (II параметр) та наявності територіальних ресурсів (IV параметр), із будівлями дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів, за умови наявності в таких закладах-симбіонтах спортивних функціональних блоків або груп приміщень. Для такого функціонування є рекомендованими невеликі групи користувачів початкового або середнього рівня та проведення тимчасових заходів (спортивні збори, змагання відповідно до розкладу). Далі було виявлено збіг трьох та чотирьох параметрів у різних комбінаціях та такі категорії є, на думку автора, найбільш привабливими для подальшого аналізу. Розглядаються групи із збігом I, II та V параметрів; II, III та V параметрів і I, II, III та V параметрів. У групі із збігом I, II та V параметрів, основною рекомендацією, що стосується архітектурно-планувальної складової, є створення та/або оптимізація загального освітньо-рекреаційного простору. Наступна група ЗНФО, що виявила збіг трьох параметрів із будівлями інших типологічних ланок характеризується присутністю приміщень, що дають змогу проводити публічні та культурно-масові заходи (II параметр), певною нормативною наявністю рекреаційних зон основного закладу, або можливістю їх влаштування, з метою побудови загального комунікативного простору із закладом-симбіонтом (III параметр) та, звичайно, V параметром, можлива наявність часових меж та періодів функціонування закладів неформальної освіти. Ця група передбачає симбіотичне поєднання ЗНФО із будівлями установ громадських організацій, бібліотек, музеїв та виставок, заклади дозвілля (клубів, центрів культури і дозвілля тощо), видовищних закладів (театрів, концертних зал, кінотеатрів, цирків тощо), культових будинків, споруд та комплексів. Аналіз проводився задля вивчення можливості забезпечення повноцінного та регулярного функціонування ЗНФО у

поєднанні із будівлями закладів, що перераховані вище, а не тільки для проведення тимчасових заходів та проведення певних ситуативних занять. Аналіз ступенів симбіотичного поєднання ЗНФО із будівлями закладів культури та дозвілля і з установами громадських організацій виявив досить високий ступень, що означає майже повноцінне функціонування. Задля забезпечення комфортного навчального середовища рекомендовано включати у функціональний склад таких будівель освітні осередки, як універсальні, так і спеціальні (гурткові, лабораторії, майстерні, зали для майстер класів тощо), але, здебільшого, склад приміщень для додаткових освітніх та/або просвітницьких функцій залежатиме від завдання на проектування. Остання порівнювальна група у тенденції «поглиблена спеціалізація» є такою, що демонструє майже повне симбіотичне поєднання, тобто збіг чотирьох параметрів – I, II, III та V. Аналіз архітектурних прикладів виявив, що майже у всіх будівлях, що мають певне освітнє призначення, внутрішній громадський простір трактується як мультифункціональна освітньо-рекреаційна зона. У роботі представлені загальні об'ємно-функціональні характеристики будівель ЗНФО та основні схеми композиційних типів будівель ЗНФО із основними прийомами організації внутрішнього та зовнішнього громадського простору: лінійний; блокований; централізований (атріумний); централізований (периметральний); павільйонний; централізовано-блокований; кластерний. Слід також зазначити, що майже в усіх прикладах, наведених вище, присутня така складова, що відноситься до навчального ландшафту, як експлуатовані та «зелені» покрівлі.

Резюмуючи рекомендації щодо створення кореляційних моделей напрямку «поглиблена спеціалізація», можна зазначити, що така категорія є теоретично найбільш здатною до впровадження сценарію рівномірного забезпечення закладами неформальної освіти всіх категорій громадян, що її потребують, та, тим самим, впроваджувати в українське суспільство концепцію «освіта впродовж життя», як відповідь на вимоги сьогодення та низку потужних факторів впливу.

Кореляційні моделі ЗНФО напрямку «кооперація». У категорії «кооперація» виявлені наступні збіги параметрів:

- IV (наявності територіальних ресурсів) та V (часового) параметрів. Як приклад (впровадження), теоретичною рекомендацією є включення у функціональний склад групи освітніх модулів ГМ1, що складається з універсального освітнього модулю (УОМ), естетично-художнього (ЕОМ) та науково-дослідного (НДОМ) освітніх модулів;
- III (наявність рекреаційних зон) та V параметрів. Рекомендовано – групу освітніх модулів ГМ2, що складається з УОМ, ЕОМ, НДОМ та блоку майстерень (БМ);
- поєднання трьох параметрів III, IV та V передбачає включення групи освітніх модулів ГМ1 та клубно-видовищного універсального модулю (КВУМ);
- поєднання трьох параметрів II, III та V – група освітніх модулів ГМ2 та створення освітньо-рекреаційного ландшафту (у великих містах, часто, за рахунок використання покрівель шляхом влаштування інтенсивних «зелених» дахів);
- збіг чотирьох параметрів II, III, IV та V. Рекомендовано застосування групи освітніх модулів ГМ3 (в комбінаціях модулів згідно до завдання на проектування) - УОМ, ЕОМ та БМ.

Автором розроблені:

- універсальний освітній модуль (УОМ) для різних форм занять (загальні теоретичні заняття, презентації та робота у групах). Кількість осіб, що навчаються, визначена 20 осіб, як оптимальна, 27 осіб - максимальна;
- естетично-художній освітній модуль (ЕОМ) для невеликих груп (10-14 осіб);
- блок тематичних майстерень (БМ);
- науково-дослідний освітній модуль (НДОМ) для навчальних лабораторій біології (для 20 осіб), фізики (18 осіб) та хімії (20 осіб) з відповідним набором та розташуванням меблів та обладнання і з кабінетом викладача при лабораторіях.

Всі чотири основні освітні модулі розроблені як обов'язкові для наявності у ЗНФО. Автором також запропоновано вирішення приміщень для індивідуальної роботи, які є такими, що можуть як примикати до основного модулю, так і знаходитись у відкритому освітньо-рекреаційному просторі будівлі, та, за потреби, групуватись один з одним. Подібні рішення є досить популярними у закордонному досвіді при вирішенні навчального простору громадських бібліотек/медіа тек, культурних центрів тощо. Як необов'язкові, такі що використовуються згідно спеціальному замовленню, завданню на проектування, автором розроблені додаткові модулі: кабінет мовознавства / лінгафонний кабінет (КМ) на 12 осіб; кабінет мультиплікації / комп'ютерного моделювання (КММ); універсальний медично-реабілітаційний кабінет (УМРК) – реабілітаційний осередок надмалої місткості у структурі медичної зони ЗНФО. Всі модулі запроектовані таким чином, щоб люди з особливими потребами мали змогу повноцінно там займатись.

Серед компонентів системи ЗНФО, як підсистеми освіти та відповідних архітектурних об'єктів, визначені, так звані, «мерехтливі» типологічні ланки, що протягом генези, з'явившись та сформувавшись, то прогресивно динамічно розвивались, то затухали або розгалужувались, а через певний час знов відтворювалися у оновленому вигляді та під дією сучасних факторів (рис.4). Такими типологічними ланками є: народні доми, школи праці, центри освіти дорослих, будинки та палаци культури, комбіновані заклади, що на певному етапі розвитку (див. рис.1) функціонально розгалузились у клуби, будинки та палаци культури та профспілок, бібліотеки тощо, під час динамічного розвитку архітектури освітніх закладів – зараз знов набувають популярності як громадські освітньо-рекреаційні центри, центри освіти дорослих та ЗНФО комбінованого типу.

Основним результатом п'ятого розділу є пропозиція номенклатури закладів неформальної освіти відповідно до віку користувачів, розташування ЗНФО та місткості. Виділеним у четвертому розділі основним типологічним ланкам ЗНФО - симбіонти, профільовані, сезонні (що поза сезоном можуть виконувати функцію громадських центрів), комплексні заклади освіти (передбачають поєднання закладів формальної освіти із ЗНФО), громадські освітньо-рекреаційні центри, культурні центри (релігійні, національні, дозвіллеві, видовищні тощо) – дані визначення, наведені базові функціональні схеми, надані рекомендації щодо розташування, доступності (радіуси досяжності), відповідно до запропонованої місткості (мала, середня, велика). Сформульовані основні вимоги для формування ЗНФО; надані рекомендації щодо проектування подібних закладів на сучасному етапі розвитку освітньої системи.

У шостому розділі «Система принципів сучасного формування архітектури ЗНФО» визначені, обґрунтовані та структуровані системні принципи сучасного формування типологічної мережі ЗНФО, прийоми та теоретично-методологічні механізми забезпечення системної реалізації принципів формування ЗНФО, що проілюстровані впровадженнями науково-теоретичних розробок.

Визначено шість основних принципів (рис.5). Основним принципом формування архітектури закладів неформальної освіти є **принцип системного перетворення**, який визначає структурно-функціональні зміни у соціальному, політичному, технологічному, економічному полі, та їх вплив на реформування освітніх вимог та, як наслідок, архітектурно-типологічного ряду закладів неформальної освіти, як предметно-матеріальної складової системи освіти. **Принцип диференційованої відкритості** діє у наступних аспектах: соціальний аспект - один з ключових механізмів соціалізації та самореалізації, регулюється (обмежується) соціальними умовами, традиціями, менталітетом тощо; педагогічний аспект – неформальна освіта доступна для всіх відповідно до освітніх потреб та саморегулюється особистою мотивацією особи, що навчається; функціональний – оптимізація освітніх та/або просвітницьких процесів і відповідних ним архітектурно-планувальних рішень, з урахуванням обмежень часової складової; типологічний аспект - створення ЗНФО різної місткості та призначення відповідно до соціального запиту з боку потенційних користувачів та розгалуження таких типологічних одиниць; архітектурно-планувальний - поєднання різних типів навчальних просторів відповідно до освітніх сценаріїв, при включенні таких складових як внутрішній громадський освітньо-комунікативний простір, що зараз набуває предметного інформаційного змісту, та освітнього ландшафту, що створюється системно разом із сценарієм будівлі в цілому. Третій принцип – **принцип типологічної та функціональної гнучкості** - відображає реакцію матеріального прояву підсистеми освіти (ЗНФО) на структурні перетворення (типологічна гнучкість) освітніх сценаріїв неформальної освіти у реформування типів будівель, їх номенклатури, нормування та функціонально-планувальних схем (функціональна гнучкість) під дією зовнішніх та внутрішніх факторів. Наступний принцип – **принцип концентрації та розгалуження** - проявляється у наступних аспектах: концентрація (кооперація) - ресурсна, функціональна, вікова, структурно-функціональна, архітектурно-планувальна - в районі,будівлі, комплексі, кластері тощо; розгалуження - часова складова (періоди розвитку особистості – неформальна освіта може бути послідовна та переривиста, розклад – відвідування ЗНФО у позаурочний час при функціонуванні їх у закладах формальної освіти, сезонні заклади, або цілоденна та цілорічна доступність), типологічно-мережева складова (створення різних ланок), функціонально-планувальна (закриті та відкриті освітні простори). **Принцип функціонально-планувальної адаптивності та варіативності** передбачає стратегічний аналіз при проектуванні, будівництві та експлуатації ЗНФО, на засадах принципу «безперервного проектування», впроваджуючи принципи безперервного навчання (приймаючи до уваги, разом із тим, і динамічну системну зміну освітніх алгоритмів та сценаріїв) та враховуючи тенденції розвитку архітектури громадських будівель, комплексів, забудови та територій (адаптивність, реновація, рефункціоналізація, варіативність проектування

та експлуатації, оптимізація та інтеграція). Доцільність застосування такого аналізу для поточного дослідження обумовлена, в першу чергу, саме тим, що і об'єкт і предмет дослідження є компонентами системи соціального та міського середовища. Шостий принцип – **принцип функціональної доступності** - проявляється на наступних рівнях: формування архітектури ЗНФО, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку освітніх сценаріїв та їх архітектурного відображення; градації структурно-функціональних та архітектурно-планувальних ланок освітніх осередків з метою наближення послуг неформальної освіти до потенційних користувачів; оптимальне містобудівне розташування, що враховує пішохідну та транспортну доступність відповідних ланок; вікова та інклюзивна доступність до будівель та осередків ЗНФО.

Всі шість принципів діють системно та пов'язані між собою. Основний принцип системного перетворення (системний вхід) запускає в дію інші, які, впроваджуючись, видають певний архітектурний продукт, що впливає як на підсистеми НФО так і на соціум, що змінюється, в цілому (системний вихід). Такий процес є від термінованим у часі і ілюструє постійні динамічні зміни у соціальній, освітній та архітектурно-будівельній галузях, як компонентах системи.

Реалізація основних принципів формування архітектури закладів неформальної освіти відбувається під дією зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, на тлі системних суспільних змін, що тісно пов'язані з архітектурним продуктом, як матеріальним проявом підсистеми освіти. Формування архітектури закладів неформальної освіти відбувається, як і будь якого іншого архітектурного продукту, на рівні середовища, об'єкту та елементу. Під середовищем тут треба розуміти не тільки й не стільки клімат, забудову, містобудівну ситуацію, наявність певних ландшафтних характеристик ділянки проектування, а й соціально-економічні умови, політичні та технічні аспекти, зміни у освітніх концепціях та, відповідно, у вимогах до створення архітектурного простору сучасних закладів освіти, та, у тому числі, закладів неформальної освіти. Поле «середовища» знаходиться на межі впливів зовнішніх та внутрішніх факторів, прямо пов'язане із головним принципом – принципом системного перетворення, у перетині зони прийняття принципових рішень (аналітично-стратегічні прийоми) та зони проектної діяльності. На рівні «об'єкту» принципи формування архітектури закладів неформальної освіти реалізуються у зоні формування концепцій та у зоні матеріального прояву формування архітектури, власне, створення самого архітектурно-проектного продукту, приймаючи до уваги подальше його функціонування та можливі функціональні, сценарні та алгоритмічні зміни, закладаючи певні позиції щодо відтворення адаптивних сценаріїв розвитку об'єкту. Реалізацію принципів на рівні об'єкту забезпечують структурно-функціональні, об'ємно-просторові, архітектурно-планувальні, конструктивні та образні прийоми – тобто весь спектр архітектурно-проектних засобів. Поняття «елемент» у цьому зв'язку також багатопланове. На індивідуальному рівні це, власне, особа, що навчається з відповідними ергономічними параметрами, зонами для здійснення навчальної діяльності – робоче місце, осередки для індивідуальної роботи, місця у майстернях тощо. На груповому рівні – навчальні модулі, осередки для роботи у групах, по-блокові тематичні рекреації та освітньо-рекреаційні ландшафтні площі. На рівні будівлі закладу

неформальної освіти, відповідно до основних структурно-функціональних тенденцій, елементом можна вважати заклади-симбіонти, групи та блоки приміщень освітнього комплексу, що можуть бути вирішені відповідно до обраних об'ємно-функціональних характеристик будівлі закладу неформальної освіти. Так, основний принцип – системного перетворення – зумовлює та передбачає застосування багатоаспектного аналізу та вироблення певних стратегій. У зоні прийняття принципових рішень знаходяться й аналіз, оцінка та алгоритми дій, що напряму не пов'язані з архітектурою закладів неформальної освіти, але зумовлюють виникнення певних сценаріїв її розвитку, а, від так, є тісно пов'язаною із середовищем, що оточує, у широкому сенсі – політичному, економічному, соціально-територіальному, соціально-культурному тощо. Вагомий вплив на прийняття принципових рішень щодо формування архітектури закладів неформальної освіти у цьому полі здійснює глобалізація, що зумовлює поєднання різних аспектів зовнішніх факторів впливу, і, як наслідок, виникнення громадських будівель, так званої, змішаної типології.

У полі перетину зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, та їх відображення на середовищному та об'єктному рівні лежить світова тенденція до адаптації, як освітньо-громадських сценаріїв так і їх відображення у формуванні архітектури освітніх комплексів різного типу та призначення. Адаптивність архітектури закладів неформальної освіти, крім аналітично-стратегічних прийомів, впроваджується у сучасному світі та формується відповідно до принципів типологічної та функціональної гнучкості, функціонально-планувальної адаптивності та варіативності та принципу функціональної доступності. Зрозуміло, що реалізація означених принципів реалізується у зоні формування загальної концепції архітектурного вирішення закладу неформальної освіти та передує основним проектним рішенням. Саме на цьому етапі необхідно визначатись із основними структурно-функціональними тенденціями формування архітектури ЗНФО – «кооперацією» та «поглибленою спеціалізацією» - відповідно принципу концентрації та розгалуження. Певні позиції адаптивності мають бути закладені як у основний функціональний сценарій майбутнього закладу неформальної освіти так і впроваджені у його архітектурно-планувальну структуру, враховуючи оптимальні співвідношення між різними типами освітніх та/або просвітницьких просторів, загального громадського освітньо-рекреаційного простору будівлі такого закладу та сценаріїв функціонального поєднання архітектурного об'єму та освітнього ландшафту. Тож, у зоні формування концепцій ЗНФО, як наслідок аналітично-стратегічних аспектів прийняття принципових рішень, основними групами методів та прийомів є структурно-функціональні. Ідеальна модель адаптації архітектури закладів неформальної освіти має впроваджуватись у зоні матеріального прояву формування архітектури ЗНФО, як на прикінцевому етапі проектування, так і протягом експлуатації об'єкту – тісний зв'язок принципів безперервного проектування та змінюваності вимог до освітнього процесу.

При формуванні принципів та прийомів образного вирішення закладів неформальної освіти (рис.6) необхідно брати до уваги наступні аспекти: місце розташування – територія (вільна від забудови, рефункціоналізація території, історичне середовище, наявність зелених зон та водойм тощо); призначення будівлі – типологічна ланка; соціально-етнічні аспекти; ансамбль - проектування не будівлі

а місця – громадського освітнього середовища. Серед основних принципів образного вирішення будівлі визначені наступні: принцип композиційної та образної відповідності призначенню закладу та його планувальним рішенням; принцип відповідності та протиставлення образу будівлі середовищу, що його оточує; принцип масштабності (елементів, матеріалів, фасадно-образних та інтер'єрних рішень тощо); принцип атрактивності комплексного вирішення об'єкту, ансамблю; принцип концептуальної цілісності архітектурно-образних рішень.

Теорія формування архітектури закладів неформальної освіти полягає у реалізації вищезазначених основних принципів за допомогою багатоаспектних прийомів, що мають бути застосовані оптимально для кожної ситуації на рівні елементу, об'єкту та середовища. Чітких послідовних алгоритмів наразі не існує, тому, що дуже багато позицій залежить від, власне, завдання на проектування. Прийоми та теоретично-методологічні механізми забезпечення системної реалізації принципів формування ЗНФО виражаються у певному алгоритмі дій. Стосовно системного вирішення формування типологічної мережі ЗНФО, першим є стратегічний аналіз, що стосується і державного регулювання і соціальних вимог і потреб конкретної громади у контексті динамічного розвитку архітектури ЗНФО. Аналіз вихідних даних та території, особливі вимоги до створення осередку ЗНФО (що формуються, як свідчить світова сучасна практика, за допомогою громади, педагогів та самих осіб, що навчатимуться), вибір оптимальних саме для даного місця та задач архітектурно-типологічних рішень, економічна складова – всі ці аспекти вказують на те, що на зміну типовому проектуванню та створенню прототипів об'єктів, прийшов системний методичний підхід до проектування закладів неформальної освіти, що є виваженим персоналізованим відповідно до конкретного місця та вимог. У дослідженні виявлені групи прийомів, що дозволяють реалізувати основні та образні принципи формування архітектури ЗНФО: аналітично-стратегічні, структурно-функціональні, об'ємно-просторові, архітектурно-планувальні прийоми. У шостому розділі запропоновано алгоритм формування архітектури культурного центру, однієї з класифікаційних ланок ЗНФО, на прикладі впровадження результатів дослідження автора. Викладено відомості щодо впровадження результатів дисертації у науково-педагогічну діяльність, проілюстровано прикладами, що їх було виконано на кафедрі Теорії архітектури КНУБА під керівництвом здобувача.

ВИСНОВКИ

1. Започатковано, визначено та обґрунтовано новий напрямок архітектурно-теоретичних досліджень у полі формування сучасної архітектури закладів неформальної освіти, як цілісної змішаної складної конкретної відкритої системи, що є структурно організованою, динамічно розвивається та виражається у різних формах у сучасний період глобалізації освіти та, зокрема, освітньої реформи України. Оскільки об'єкт та предмет дослідження є відкритими системами самі по собі, та є потужною складовою як соціуму загалом, так і його освітніх та інших матеріальних та нематеріальних систем, автором запропоновано алгоритм дослідження, що відображається у системному погляді на проблему в цілому та

складається з розділів – послідовних системних ланок, частин дослідження.

2. Системно розглянуто та узагальнено результати сучасних міждисциплінарних теоретичних досліджень за даною проблемою у супутніх галузях: педагогіці, соціології, психології та економіки. Виявлено, що кожна з наведених галузей має сучасний погляд на розвиток неформальної освіти, як самостійного системного феномену, що динамічно розвивається під дією зовнішніх факторів впливу. Проведений історичний аналіз розвитку закладів неформальної освіти та закладів, що схожі за функцією; були окреслені межі дослідження у наступних частинах: часові межі дослідження, типологічні, вікові та географічні межі дослідження, у частинах аналізу генези та наданих рекомендацій. Часові межі дослідження встановлено та обґрунтовано, як з боку супутніх дослідженню галузей, так і з боку розвитку архітектури закладів, що подібні за функцією до ЗНФО.

3. Проаналізовано розвиток архітектури об'єктів ЗНФО відповідно до часових меж дослідження у світовому досвіді проектування, функціонування та експлуатації, і еволюцію подібних будівель на території України. Виявлено характер освітніх процесів, що змінюється відповідно до політичних, економічних та соціальних умов: від компенсуючого просвітницького, системного освітнього до розгалуженого компетентнісного та людиноцентричного. Архітектурні приклади закладів, що схожі за функцією із ЗНФО доводять відповідність архітектурно-планувальних та об'ємно-функціональних складових цим вимогам та змінам.

4. Автором складено та обґрунтовано типологічне дерево розвитку ЗНФО на основі проведеного ретроспективного аналізу та аналізу розвитку таких закладів на сучасному етапі, з метою структурування та узагальнення уявлень про розвиток типологічного ряду ЗНФО та його прогностичних тенденцій. Визначені основні характеристики на кожному етапі розвитку та виявлено архітектурно-типологічні ланки ЗНФО та закладів, що подібні за функцією. Виявлені типологічні ланки, що існували, існують і залишаться й надалі затребуваними із невеликими функціональними змінами: сезонні ЗНФО, профільовані за напрямками, клубні та культурно-дозвіллеві. Означено основні прогностичні напрямки розвитку архітектурно-типологічного ряду ЗНФО та наведені дані щодо передумов їх розвитку.

5. Головна гіпотеза дослідження сформульована базуючись на сучасних дослідженнях архітектурно-типологічних аспектів громадських будівель та, зокрема, будівель освітніх та просвітницьких закладів різного типу. Гіпотеза полягає як у визначенні ступенів інтеграції осередків неформальної освіти (різної місткості та призначення) у функціонально-планувальну структуру будівель різної типології з метою наближення таких послуг до потенційних користувачів, так і у визначенні та перегляді сучасних динамічних змін у структурі будівель ЗНФО, що функціонують самостійно та, прогностично, існуватимуть й надалі. Також, гіпотетично та теоретично обґрунтовано та започатковано новий системно-аналітичний метод «спорідненої типології». З метою оптимізації методології даного типологічного дослідження вказаний метод введений до механізму проведення порівняльного, системного та структурного аналізів.

6. Визначено та обґрунтовано основні напрями формування мережі закладів неформальної освіти в різних територіальних, соціокультурних та економічних

умовах, низку основних внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на формування архітектури закладів неформальної освіти; проаналізовані основні освітні концепції розвитку НФО в Україні та за її межами; означено низку основних тенденцій розвитку архітектури ЗНФО, що мають місце у світі та в Україні на сьогоднішній день. Основними структурно-функціональними тенденціями визначено «кооперацію» (функцій, різних вікових груп, архітектурно-планувальних прийомів, архітектурного об'єму та ландшафту) та «поглиблену спеціалізацію» (збагачення освітньої та просвітницької складової за рахунок якісних змін педагогічних та, як наслідок, структурно-функціональних сценаріїв, оптимізація функціонально-планувальних схем, створення інформаційно-освітнього простору закладу). Тенденції до адаптивності закладів неформальної освіти розглянуто у аспектах реновації (рефункціоналізації), оптимізації та інтеграції.

7. Наведені та проаналізовані основні відомості щодо наявної класифікації ЗНФО за різними ознаками. Складена принципова схема системи закладів освіти відповідно до виду освіти та віку осіб, що навчаються. Визначено тісний зв'язок позашкільної освіти зі школою, професійної освіти дорослих з ВУЗами та науково-дослідними установами. Представлена схема функціональної комбінації різних типів додаткової (позашкільної) освіти, що визначає основні спеціалізації та факультативні заняття для дітей та молоді шкільного віку, що користуються послугами закладів неформальної освіти, у тому числі у загальноосвітніх школах.

8. Означені основні функціональні процеси у ЗНФО, що аналізуються для симбіотичного поєднання: освітні та / або просвітницькі (індивідуальні, групові, клас), колективні та масові заходи (публічні освітні, спортивно-оздоровчі, обслуговування та харчування), внутрішній громадський простір (комунікації, спілкування, відпочинок), зовнішній простір закладу (спілкування та освіта, відпочинок, комунікації, паркінг, господарча зона), часова складова (освітні заходи, дозвілля, подорожі та екскурсії). Також визначені структурно-функціональні елементи, групи приміщень, та інші архітектурно-планувальні ланки, що відповідають таким процесам – саме вони аналізувалися у будівлях потенційних закладів-симбіонтів.

9. Проведений аналіз сукупних параметричних показників ЗНФО (відповідно до методу «спорідненої типології») із іншими типологічними ланками, що здатні, за результатами дослідження автора, до симбіотичного поєднання. Визначені оптимальні групи із сукупними параметричними показниками. Визначені ступені ефективності симбіотичного поєднання закладів неформальної освіти з іншими типологічними ланками.

10. Як результат системно-аналітичного погляду на проблему формування типологічної мережі ЗНФО, розроблені нові корелятивні та структурно-функціональні моделі закладів неформальної освіти, відповідно до основних тенденцій (кооперація та поглиблена спеціалізація) та результатів аналізу симбіотичного поєднання із громадськими будівлями інших типологічних ланок. Представлені результати щодо архітектурно-планувальної організації освітніх модулів, груп та блоків приміщень, рекомендації щодо їх розташування, класифікація цих позицій за відкритістю та функціональною доступністю, рекомендації щодо формування освітньо-громадських осередків нового типу.

11. Створено, систематизовано та обґрунтовано сучасну номенклатуру типів ЗНФО, як динамічної системної складової матеріального прояву системи освіти та соціуму в цілому, та виявлено, так звані, «мерехтливі» типологічні ланки відповідно до генези розвитку архітектури будівель закладів неформальної освіти. Запропонована нова класифікація закладів неформальної освіти відповідно до віку користувачів, розташування ЗНФО, типу освітнього простору та місткості: симбіонти, профільовані, сезонні (що поза сезоном можуть виконувати функцію громадських центрів), комплексні заклади освіти (передбачають поєднання закладів формальної освіти із ЗНФО), громадські освітньо-рекреаційні центри, культурні центри (релігійні, національні, дозвілєві, видовищні тощо). Сформульовані основні системні вимоги для формування закладів неформальної освіти та їх типологічної мережі; надані рекомендації щодо проектування подібних закладів на сучасному етапі розвитку освітньої системи.

12. Визначені та обґрунтовані основні принципи формування архітектури закладів неформальної освіти. Такими принципами є: принцип системного перетворення, що визначений як основний, та впливає не тільки на матеріальний аспект проблеми (архітектурне середовище), а й на цілий спектр алгоритмів освітніх процесів; принцип диференційованої відкритості; принцип типологічної та функціональної гнучкості; принцип концентрації та розгалуження; принцип функціонально-планувальної адаптивності та варіативності; принцип функціональної доступності. Визначені основні принципи та базові прийоми образного вирішення закладів неформальної освіти: принцип композиційної та образної відповідності призначенню закладу та його планувальним рішенням; принцип відповідності та протиставлення образу будівлі середовищу, що його оточує; принцип масштабності; принцип атрактивності комплексного вирішення об'єкту, ансамблю та принцип концептуальної цілісності архітектурно-образних рішень.

13. Визначені та обґрунтовані багатоаспектні прийоми та теоретично-методологічні механізми забезпечення системної реалізації принципів формування ЗНФО, що поділяються на групи: аналітично-стратегічні прийоми, структурно-функціональні, об'ємно-просторові та архітектурно-планувальні прийоми. Означені прийоми реалізують як основні принципи формування архітектури закладів неформальної освіти, так і принципи їх образних рішень. Запропоновано алгоритм формування архітектури культурного центру, однієї з класифікаційних ланок ЗНФО, на прикладі впровадження результатів дослідження автора. Викладено відомості щодо впровадження результатів дисертації у науково-педагогічну діяльність, проілюстровано прикладами, що їх було виконано на кафедрі Теорії архітектури КНУБА під керівництвом здобувача.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. **Кравченко І. Л.** Функціонально-планувальна структура реабілітаційного осередка малої місткості для дітей з фізичними вадами. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2013. Вип.34. С.484-488. ISSN 2077-3455.

2. **Кравченко І. Л.** Особливості формування мережі центрів медично-соціальної реабілітації для дітей та підлітків з фізичними вадами. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2013. Вип. 50. С. 303-309. ISSN 2076-815X.

3. **Кравченко І. Л.** Загальна структурно-функціональна модель центрів медично-соціальної реабілітації дітей з фізичними вадами. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб. збірник. Київ, 2013. Вип. 1. С. 53-60. ISSN 2519-8661.

4. **Кравченко І. Л.** Організаційно-функціональна модель відділення медично-соціальної реабілітації у закладах для дітей з вадами розвитку. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб. збірник. Київ, 2014. Вип. 2. С. 270-275. ISSN 2519-8661.

5. **Кравченко І. Л.** Організаційно-функціональна модель відділення психолого-педагогічної допомоги у закладах для реабілітації дітей з вадами розвитку. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2014. Вип. 35. Стор.185-190. ISSN 2077-3455.

6. **Кравченко І. Л.** Особливості планування ділянок центрів медично-соціальної реабілітації дітей з вадами розвитку. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2014. Вип. 51. С. 254-260. ISSN 2076-815X.

7. **Кравченко І. Л.** Навчально-лікувальні заклади для дітей з вадами розвитку централізованого композиційного типу. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2014. Вип.36. С.75-82. ISSN 2077-3455.

8. **Кравченко І. Л.** Класифікація навчально-лікувальних закладів для дітей з вадами розвитку. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2014. Вип. 52. С. 190-195. ISSN 2076-815X.

9. **Кравченко І. Л.** Навчально-лікувальні заклади блочного та павільйонного композиційних типів для дітей вадами розвитку. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб. збірник. Київ, 2014. Вип. 3. С. 22-31. ISSN 2519-8661.

10. **Кравченко І. Л., Загородня Є.О.** Модульне проектування класів та лабораторій позашкільного навчального закладу наукового спрямування. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2016. Вип. 42. Стор.289-294. ISSN 2077-3455.

Особистий внесок здобувача: обґрунтування модульного підходу до проектування, висновки.

11. **Кравченко І. Л., Мулеєва В. Г.** Тенденції розвитку дитячих позашкільних закладів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2016. Вип. 44. С. 267-272. ISSN 2077-3455.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, означення тенденцій розвитку архітектури дитячих позашкільних закладів.

12. **Кравченко І. Л., Кідиба І.І.** Архітектурно-планувальна організація дитячо-юнацьких спортивних шкіл ігрових видів спорту. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб.збірник. Київ, 2017. Вип.13. С. 224-229. ISSN 2519-8661.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, інформація щодо тенденцій архітектурно-планувальної організації, висновки.

13. **Кравченко І. Л.**, Васильченко Д.К. Образ в архітектурі дитячих позашкільних закладів. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 49. С.165-170. ISSN 2077-3455.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, інформація щодо теоретичних позицій формування архітектури дитячих позашкільних закладів.

14. **Кравченко І. Л.**, Запорожець Х. Р. Особливості проектування багатоповерхових житлових комплексів з обслуговуванням. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб.збірник. Київ, 2018. Вип. 14-15. С. 524-529. ISSN 2519-8661.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, відомості щодо формування навчального блоку приміщень у зоні громадського обслуговування.

15. **Кравченко І. Л.**, Пилипишин Б. В. Архітектурно-планувальні рішення медіатек – світовий досвід. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб.збірник. Київ, 2019. Вип. 17-18. С. 527-532. ISSN 2519-8661.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, інформація щодо організації основних архітектурно-планувальних рішень, висновки.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

16. **Iryna L. Kravchenko.** Development of the architecture of the informal education institution in the period between the end of the 19th and the beginning of the 20th century. SPACE&FORM. Szczecin, 2019. No 37. P. 197-206. e-ISSN 2391-7725, ISSN 1895-3247. (ARIANTA, BazTech, BazHum, BAZY BIBLIOTEKI NARODOWEJ, CEON, EBSCO, ICI Journals Master List, NUKAT, Polska Bibliografia Naukowa). DOI: 10.21005/pif.2019.37.E-01.

17. **Iryna L. Kravchenko**, Mariia Khmel. Ways of integration of scientific and technical profile specialized premises into the structure of a comprehensive school. SPACE&FORM. Szczecin, 2019. No 38. P.47-58. e-ISSN 2391-7725, ISSN 1895-3247 (ARIANTA, BazTech, BazHum, BAZY BIBLIOTEKI NARODOWEJ, CEON, EBSCO, ICI Journals Master List, NUKAT, Polska Bibliografia Naukowa). DOI: 10.21005/pif.2019.38.B-04.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, інформація щодо основних шляхів інтеграції навчальних приміщень науково-технічного профілю, приклади, висновки.

18. **Iryna L. Kravchenko.** Ways of formation of architecture of education`s non-formal institutions in modern conditions in Ukraine. STRUCTURE AND ENVIRONMENT. Kielce, 2019. No. 2/2019 vol. 11. P. 119-125. e-ISSN 2657-6902, ISSN 2081-1500. (BazTech, ICI Journals Master List / ICI World of Journals, PBN/POL-Index). DOI: 10.30540/sae-2019-009.

19. **Iryna L. Kravchenko.** External and internal factors of influence on development of architecture of non-formal education establishments. STRUCTURE AND ENVIRONMENT. Kielce, 2019. No. 3/2019 vol. 11. P.177-189. e-ISSN 2657-6902, ISSN 2081-1500. (BazTech, ICI Journals Master List / ICI World of Journals, PBN/POL-Index). DOI: 10.30540/sae-2019-013.

20. **Iryna L. Kravchenko.** Impact of socioeconomic factor on architectural formation of buildings for non-formal education in Ukraine. SPACE&FORM. Szczecin, 2019. No 39. P. 45-56. e-ISSN 2391-7725, ISSN 1895-3247. (ARIANTA, BazTech, BazHum,

BAZY BIBLIOTEKI NARODOWEJ, CEON, EBSCO, ICI Journals Master List, NUKAT, Polska Bibliografia Naukowa). DOI: 10.21005/pif.2019.39.B-02.

21. **Iryna L. Kravchenko.** Non-formal education institutions in the system of civic buildings in Ukraine. STRUCTURE AND ENVIRONMENT. Kielce, 2020. No. 1/2020. vol. 12, P.20-28. e-ISSN 2657-6902, ISSN 2081-1500. (BazTech, ICI Journals Master List / ICI World of Journals, PBN/POL-Index). DOI: 10.30540/sae-2020-003.

Тези і матеріали наукових конференцій

22. **Кравченко І. Л.,** Гершуні О. М., Мулеева В. Г. Методи реновації дитячих позашкільних закладів та їх територій в умовах історичної забудови. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Архітектура історичного Києва. Ландшафт і вода». Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2016. Вип. 46. С. 419-423.

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, перелік методів.

23. **Кравченко І. Л.** Основні аспекти викладання спецкурсу "Сучасні проблеми та тенденції розвитку архітектури об'єктів цивільного будівництва" для 5 курсу. Матеріали VIII всеукраїнської наукової конференції «Сучасна архітектурна освіта: Архітектор – 2020. Футурологічний аспект». Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 47. С.481-486.

24. **Кравченко І. Л.** Заклади неформальної освіти у структурі міста. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів». Київ, 2018. С. 65.

25. **Кравченко І. Л.** Зовнішні фактори впливу та спеціальні методи дослідження формування типологічної мережі закладів неформальної освіти. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції: «Архітектура історичного Києва. BIM та інформаційні технології в архітектурі». Київ, 2019. С.45-46.

26. **Iryna L. Kravchenko.** Some points regarding the typological researches of architecture for non-formal education. Materials of the VIII International scientific conference from the series "Phenomena of borderland". Szczecin, 2019. p.29. ISSN 1895-3247.

27. **Кравченко І. Л.** Теоретичні та практичні розробки кафедри теорії архітектури у напрямку розвитку архітектури закладів неформальної освіти. Історія, теорія та практика розвитку архітектурно-містобудівного середовища: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої до 90-річчя КНУБА, до 30-річчя кафедри дизайну архітектурного середовища, до 30-річчя кафедри теорії архітектури. Київ, 2020. С.9-11.

28. **Кравченко І. Л.,** Губська В. Л. Архітектурно-планувальні засоби захисту позашкільних навчальних установ від терорестичної загрози. Priority directions of science development. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Lviv, 2020. P. 359-364. URL: <https://sci-conf.com.ua>

Особистий внесок здобувача: обґрунтування матеріалів та методів, вирішення проблеми на об'ємно-планувальному рівні.

29. **Кравченко І. Л.** Сучасні тенденції розвитку архітектури закладів мистецької освіти. Тенденції розвитку початкової мистецької освіти в Україні: зб. тез доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ, 2020. С.18-19.

30. **Кравченко І. Л.**, Кочерга Є.М. Ревіталізація індустріальної забудови та пам'яток архітектури під громадську та комерційну функцію. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Архітектура історичного Києва. Історія – Теорія – Практика». Київ, 2020. С.87-88.

Особистий внесок здобувача: систематизація інформації щодо прикладів об'єктів ревіталізації, відомості щодо формування громадських просторів.

31. **Кравченко І. Л.**, Іванова І.В. Орендні житлові комплекси в умовах сучасного розвитку міст. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Просторовий розвиток територій: традиції та інновації». Київ, 2020. С.62-64.

Особистий внесок здобувача: відомості щодо основних факторів впливу на проблему, структурування інформації.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

32. **Кравченко І. Л.**, Щепетнов Д.В. Визначення базових архітектурних елементів для забезпечення життєдіяльності і праці в умовах колонізації Марсу. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 65. С. 261-266. ISSN 2076-815X.

Особистий внесок здобувача: інформація щодо прогностично-теоретичного формування навчального блоку приміщень.

33. **Кравченко І.Л.**, Гайдін Г.В. Тенденції формування архітектури будівель громадського призначення. Регіональні проблеми архітектури та містобудування: Збірник наукових праць. Одеса, 2019. Вип. 13. С. 72-82. ISSN:2707-403X (print), 2707-4048 (online). (ICI Journals Master List / ICI World of Journals, Worldcat, Google Scholar, ROAD, CROSSREF). DOI: 10.31650/2707-403X-2019-13-72-82

Особистий внесок здобувача: структурування інформації, інформація щодо основних тенденцій, пов'язаних із навчальним простором.

Методичні рекомендації та посібники

34. **Кравченко І. Л.** Навчально-лікувальні заклади для дітей з порушенням опорно-рухового апарату: [методичні рекомендації]. Київ, 2014. 28 с. (Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» з дисципліни «Архітектурне проектування» кафедрою теорії архітектури КНУБА від 16 грудня 2013 року, протокол №7).

35. **Кравченко І. Л.** Графічні контрольні роботи з архітектурного проектування: [методичні рекомендації]. Київ, 2014. 20 с. (Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» з дисципліни «Архітектурне проектування» кафедрою теорії архітектури КНУБА від 16 квітня 2014 року, протокол №13).

36. Ковальський Л.М., Шило Н.М., Самойлович В.В., **Кравченко І. Л.** та ін. Курсове архітектурне проектування. Теоретичні основи: навчальний посібник. Київ, 2018. 114 с.

Особистий внесок здобувача: здобувачка була відповідальна за викладення, організацію та структурування інформації Розділу 3 «Курсові проекти житлових та громадських будинків на 3 курсі».

АНОТАЦІЯ

Кравченко І.Л. Теоретичні основи формування архітектури закладів неформальної освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора архітектури зі спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2021.

У дисертації викладено теоретичні основи формування архітектури закладів неформальної освіти. Науково обґрунтовані підходи та методи до реорганізації архітектурно-типологічних ланок закладів неформальної освіти (ЗНФО) різної місткості та призначення, що відповідають вимогам сьогодення до створення громадських освітніх закладів нового типу та вимогам до формування сучасного освітнього простору з боку супутніх галузей.

Обґрунтовано вікові, територіальні, типологічні, часові межі дослідження та проведений аналіз розвитку архітектури закладів, що подібні за функцією, створено типологічне дерево розвитку у контексті генези інституцій. Означені методи дослідження: теоретичні, емпіричні, методи комплексного та системного аналізу, та автором введений та обґрунтований спеціальний метод дослідження – метод «спорідненої» типології. Визначені та обґрунтовані параметри такого методу. Визначені зовнішні та внутрішні фактори та обґрунтований їх вплив на формування архітектури закладів неформальної освіти на сучасному етапі. Проаналізовані наявні статистичні дані та визначені основні тенденції розвитку. Викладено сучасну класифікацію закладів неформальної освіти та означені шляхи її оновлення та вдосконалення. Розроблено принципову схему системи закладів освіти відповідно до виду освіти та віку осіб, що навчаються. Визначені процеси, у закладах неформальної освіти, що аналізуються для симбіотичного поєднання із іншими типологічними ланками задля реалізації тенденцій «кооперації» та «поглибленої спеціалізації». Проведений аналіз ступенів симбіотичного поєднання ЗНФО (відповідно до існуючої класифікації) з іншими типологічними ланками відповідно до параметрів методу «спорідненої» типології та основних процесів з метою визначення сукупних параметричних показників. Створені кореляційні моделі ЗНФО відповідно до означених тенденцій, викладено бачення автора розвитку та формування внутрішнього освітньо-комунікативного простору, представлений оновлений типологічний ряд закладів неформальної освіти. Визначені та обґрунтовані основні принципи формування архітектури ЗНФО та їх образних рішень. Запропоновані прийоми та теоретично-методологічні механізми забезпечення системної реалізації принципів формування ЗНФО. Відомості підкріплено ілюстраціями впроваджень авторських теоретичних розробок у концептуальне та дипломне проектування.

Ключові слова: архітектура закладів неформальної освіти, метод «спорідненої типології», симбіотичне поєднання, кооперація та поглиблена спеціалізація, кореляційні моделі.

АННОТАЦИЯ

Кравченко И.Л. Теоретические основы формирования архитектуры заведений неформального образования.- На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора архитектуры по специальности 18.00.01 - Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. - Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Киев, 2021.

В диссертации изложены теоретические основы формирования архитектуры учреждений неформального образования. Научно обоснованы подходы и методы к реорганизации архитектурно-типологических звеньев заведений неформального образования (ЗНФО) различной вместимости и назначения, соответствующие требованиям современности к созданию общественных образовательных учреждений нового типа и требованиям к формированию современного образовательного пространства со стороны сопутствующих отраслей.

Обоснованы возрастные, территориальные, типологические, временные рамки исследования и проведен анализ развития архитектуры заведений, подобных по функции, создано типологическое дерево развития в контексте генезиса институций. Указаны методы исследования: теоретические, эмпирические, методы комплексного и системного анализа, и автором введен и обоснован специальный метод исследования - метод «родственной» типологии. Определены и обоснованы параметры такого метода. Определены внешние и внутренние факторы и обосновано их влияние на формирование архитектуры заведений неформального образования на современном этапе. Проанализированы имеющиеся статистические данные и определены основные тенденции развития. Изложена современная классификация заведений неформального образования и обозначены пути ее обновления и совершенствования. Разработана принципиальная схема системы учебных заведений в соответствии с видом образования и возрастом обучающихся. Определены процессы, в учреждениях неформального образования, которые анализируются для симбиотического сочетания с другими типологическими звеньями для реализации тенденций «кооперации» и «углубленной специализации». Проведен анализ степеней симбиотического сочетания ЗНФО (в соответствии с существующей классификацией) с другими типологическими звеньями в соответствии с параметрами метода «родственной» типологии и основных процессов с целью определения совокупных параметрических показателей. Созданы корреляционные модели ЗНФО согласно указанных тенденций, изложено видение автора развития и формирования внутреннего образовательно-коммуникативного пространства, представлен обновленный типологический ряд заведений неформального образования. Определены и обоснованы основные принципы формирования типологической сети ЗНФО и их образных решений. Предложены приемы и теоретико-методологические механизмы обеспечения системной реализации принципов формирования ЗНФО. Сведения подкреплены иллюстрациями внедрений авторских теоретических разработок в концептуальное и дипломное проектирование.

Ключевые слова: архитектура заведений неформального образования, метод «родственной типологии», симбиотическое сочетание, кооперация и углубленная специализация, корреляционные модели.

ABSTRACT

Kravchenko I.L. Theoretical bases of formation of the architecture of non-formal education institutions. - As a manuscript.

The dissertation for the scientific degree of Doctor of Architecture in specialty 18.00.01 – Theory of Architecture, Restoration of Architectural Monuments. – Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, 2021.

The dissertation sets out the theoretical foundations of the formation of the architecture of non-formal education institutions (NFEI). Approaches and methods for the reorganization of architectural and typological units of non-formal education institutions (NFEI) of various capacities and purposes are scientifically substantiated, corresponding to the present requirements for the creation of civic educational institutions of a new type and the requirements for formation of a modern educational space on the part of related industries.

Age, territorial, typological and time frames of the study have been substantiated and the analysis of the development of the architecture of institutions similar in function has been carried out; a typological tree of development has been created in the context of genesis of institutions. The research methods are indicated: theoretical, empirical, methods of complex and system analysis and the author has introduced and substantiated a special research method - the method of "related" typology. The parameters of this method are defined and justified, namely: I parameter - to identify in the types of buildings that are being compared, groups of rooms necessary for the main educational process (classes, laboratories, workshops, etc.) or to determine the possibility of their arrangement; II parameter - to identify the group of premises necessary for the full functioning of the main institution and the establishment-symbiont (general club rooms, dining rooms, buffets, bathrooms, auxiliary rooms, etc.) in accordance with the schedule (mode) of operation and bandwidth; III parameter - to determine theoretically the standard availability of recreational areas of the main institution, or the possibility of their device, in order to build a common communication space with a symbiont institution; IV parameter - to determine the normative availability of territorial resources of the main institution with the goal of creating common public information and educational space; V parameter - to identify the time frame and periods of functioning of non-formal education institutions (NFEI), in order to identify the optimal algorithm for the functioning of educational establishment-symbiont in the schedule structure of the main institution.

External and internal factors are determined and their influence on the formation of architecture of non-formal education institutions at the present stage and on the reform of their architecture is substantiated. The available statistical data are analyzed and the main development trends are identified. The main trends are “cooperation” and “in-depth specialization”, NFEI adaptability that includes re-functionalization, optimisation and integration are also popular directions of development of the NFEI architecture. The modern classification of non-formal education institutions is presented and the ways of its

updating and improvement are indicated. A schematic diagram of a system of educational institutions has been developed in accordance with the type of education and the age of students. The processes in institutions of non-formal education are determined, which are analyzed for symbiotic combination with other typological links for the implementation of the tendencies of "cooperation" and "in-depth specialization". The analysis of the degrees of a symbiotic combination of NFEI (in accordance with the existing classification) with other typological links (institutions capable of such a combination and having a regulatory framework) was carried out in accordance with the parameters of the method of "related" typology and the main processes in order to determine the aggregate parametric indicators. The result of the analysis of aggregate parametric indicators is the creation of correlation models of the NFEI according to the indicated trends. The author's vision of development and formation of internal educational and communicative space is stated, the information is supported by examples of author's implementations and by modern architecture of educational buildings. An updated classification of non-formal education institutions is presented, the following types of buildings are highlighted: symbiotic NFEI, profiled according to the educational level and the directions, seasonal (which can serve as public centres out of season), multipurpose educational institutions (provide for a combination of formal education institutions with the NFEI), civic educational and recreational centres, cultural centres (religious, national, entertainment, etc.). For the formation of symbiotic NFEI, as an example, the author proposed a modular approach, as a structural-functional and architectural-planning component, which is supported by conceptual design implementation.

The basic principles of formation of the system of the NFEI and their figurative solutions have been determined and substantiated. The main principles are the principle of systemic transformation, the principle of differentiated openness, the principle of typological and functional flexibility, the principle of concentration and branching, the principle of functional planning adaptability and variability and the principle of functional accessibility. Among the basic principles of the figurative solution of NFEI buildings, the following are identified: the principle of compositional and figurative compliance with the purpose of the institution and its planning solutions; the principle of correspondence and opposition of the image of a building to the environment; the principle of scale (elements, materials, facade-shaped and interior solutions, etc.); the principle of attractiveness of a complex solution of an architectural object or an ensemble. Main groups of techniques that implement the basic principles and principles of figurative solutions have been determined: analytical and strategic, structural and functional, volumetric and spatial, architectural and planning. Techniques and theoretical and methodological mechanisms for ensuring the systematic implementation of the principles of forming the architecture of non-formal education institutions are expressed in certain algorithms of actions. Such a methodological approach to the formation of the architecture of buildings of non-formal education institutions is illustrated by the implementation of the author's research results.

The information is supported by illustrations of the implementation of the author's theoretical developments in design.

Key words: non-formal education institutions architecture, "related typology" method, symbiotic combination, cooperation and in-depth specialization, correlation models.

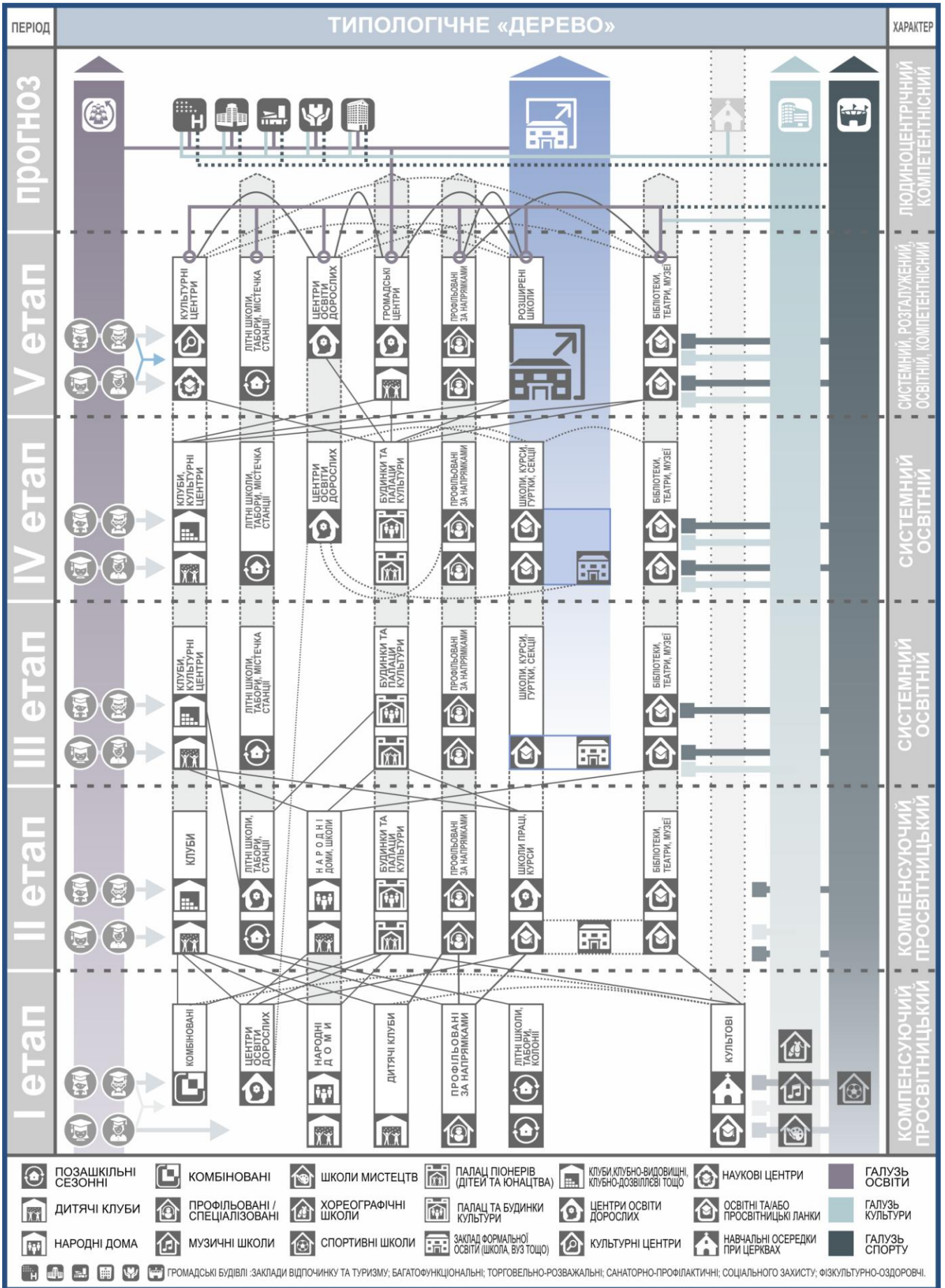

Рис. 1. Типологічне дерево розвитку закладів неформальної освіти у контексті генези формування інституцій.

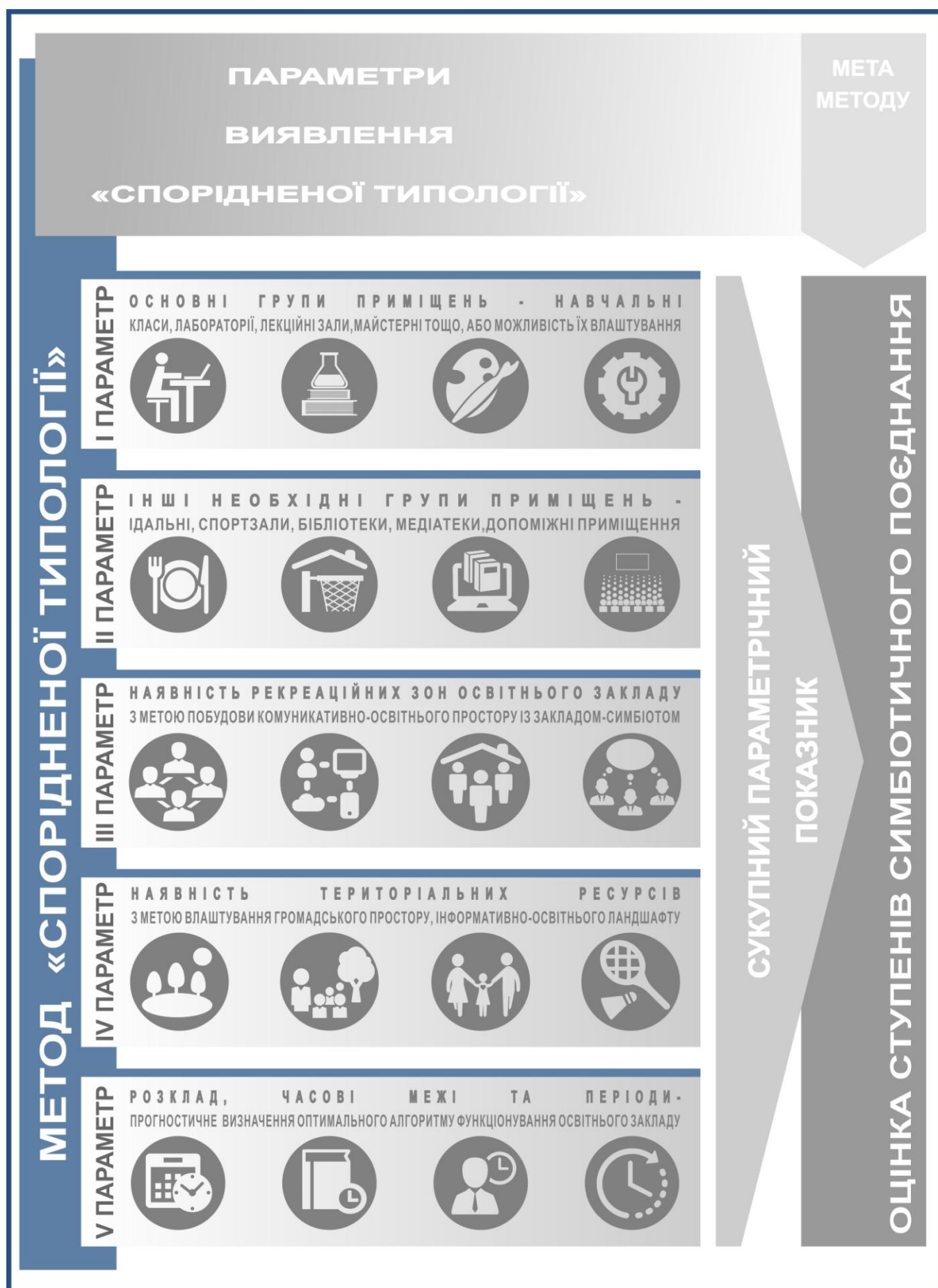

Рис.2. Авторський метод «спорідненої типології» - основні параметри, що враховуються при оцінці ступенів симбіотичного поєднання.

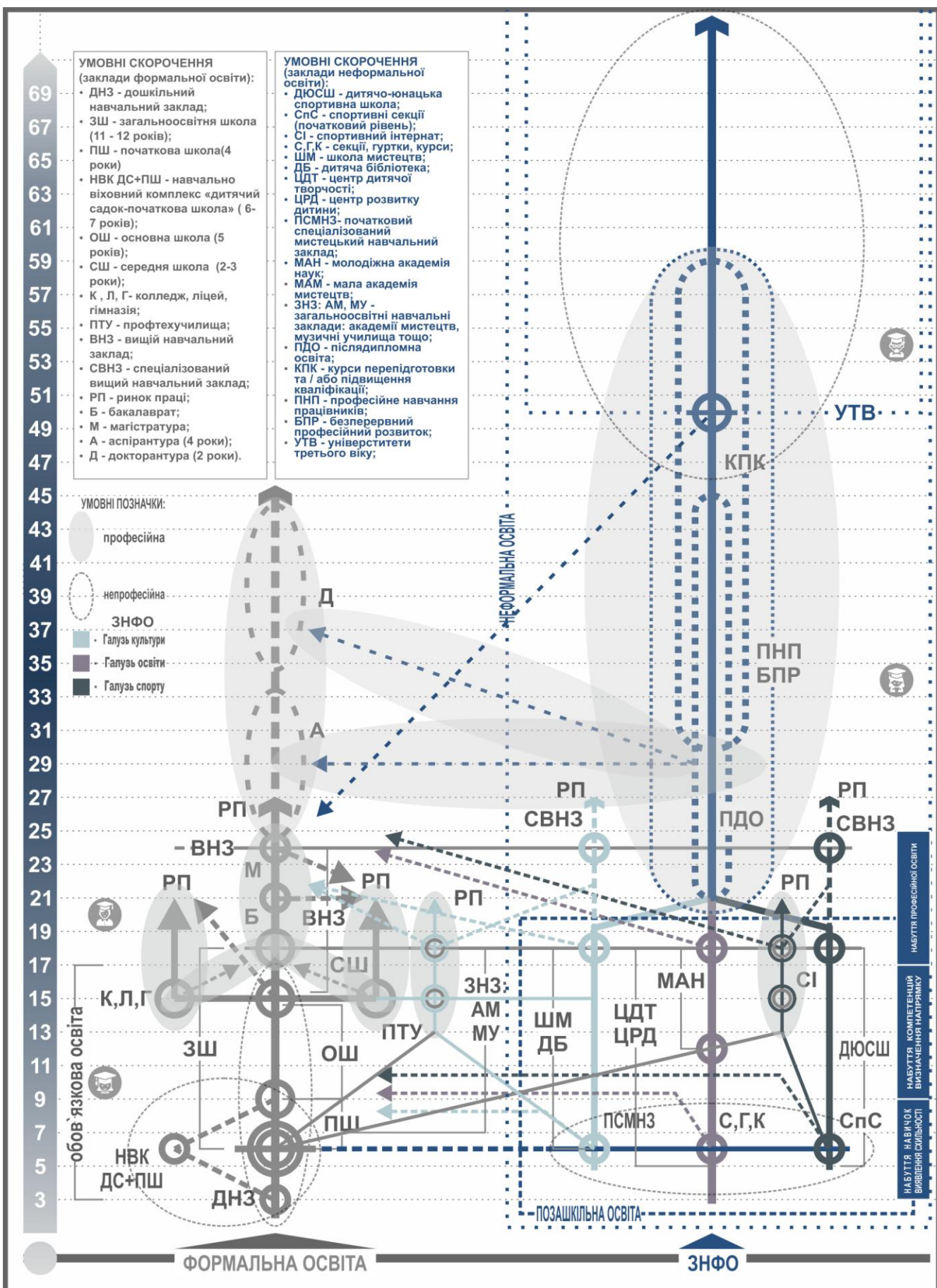

Рис.3. Принципова схема системи закладів освіти, відповідно до виду освіти та віку осіб, що навчаються.

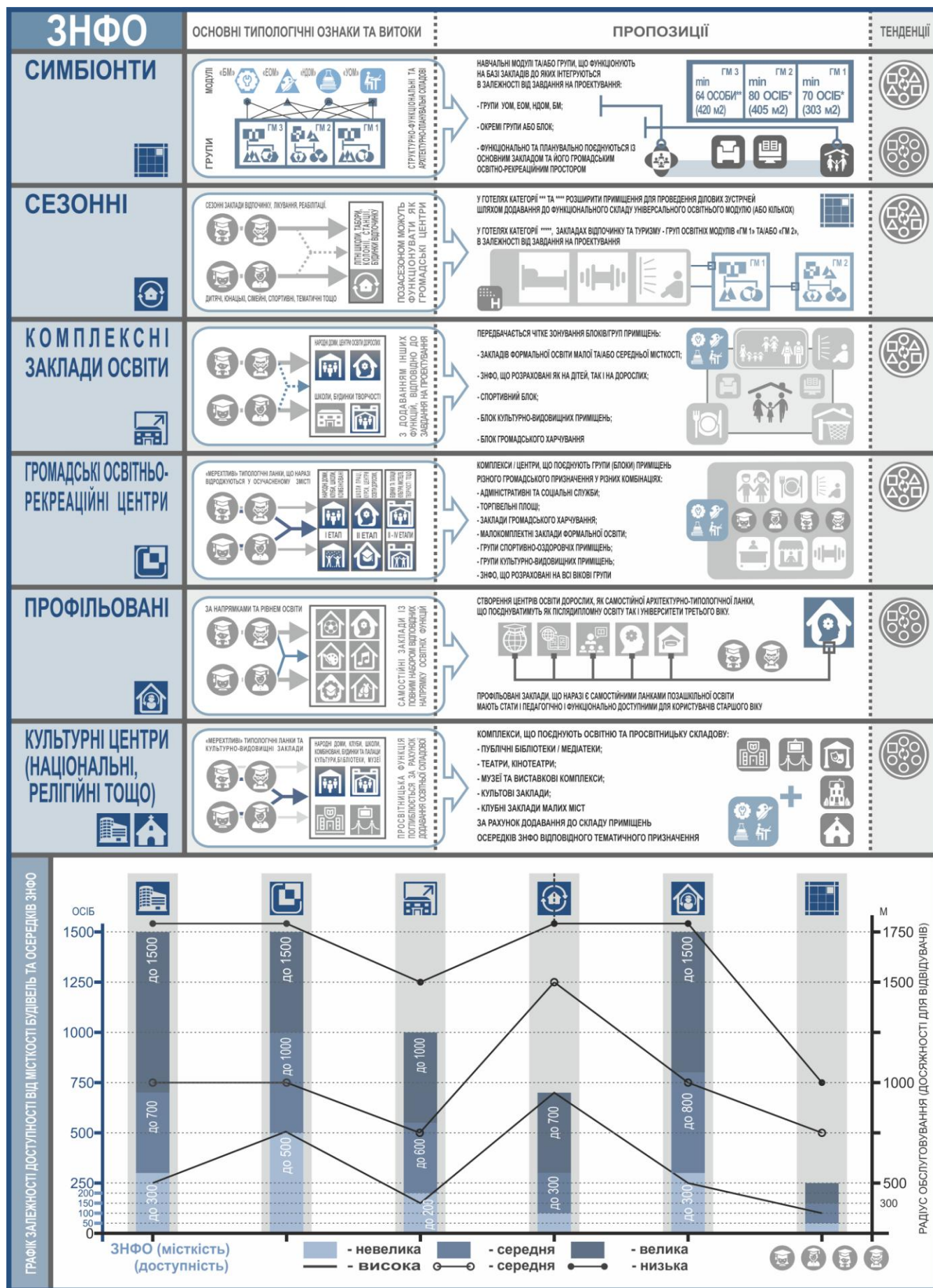

Рис. 4. Характеристики прогностично життєздатних ланок ЗНФО основна концепція дослідження.

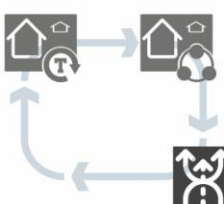

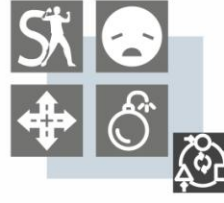

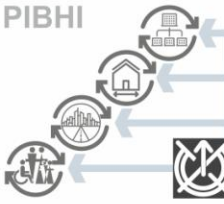
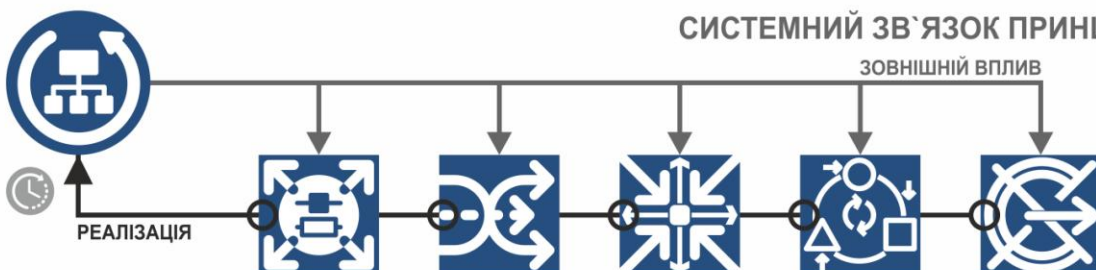
	НАЗВА	ВИЗНАЧЕННЯ	ПРИМІТКИ
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТИПОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	СИСТЕМНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ 	ВИЗНАЧАЄ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ У СОЦІАЛЬНОМУ, ПОЛІТИЧНОМУ, ТЕХНОЛОГІЧНОМУ, ЕКОНОМІЧНОМУ ПОЛІ, ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ ВИМОГ ТА АРХІТЕКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНОГО РЯДУ ЗАКЛАДІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ЯК ПРЕДМЕТНО-МАТЕРІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ЗНФО
	ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ ВІДКРИТОСТІ 	ДІЄ У НАСТУПНИХ АСПЕКТАХ: СОЦІАЛЬНИЙ - ОДИН З КЛЮЧОВИХ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ, РЕГУЛЮЄТЬСЯ (ОБМЕЖУЄТЬСЯ) СОЦІАЛЬНИМИ УМОВАМИ, ТРАДИЦІЯМИ, МЕНТАЛІТЕТОМ ТОЩО; ПЕДАГОГІЧНИЙ - НФО ДОСТУПНА ДЛЯ ВСІХ ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНІХ ПОТРЕБ, САМОРЕГУЛЮЄТЬСЯ ОСОБИСТОЮ МОТИВАЦІЄЮ ОСОБИ, ЩО НАВЧАЄТЬСЯ; ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ - ОПТИМІЗАЦІЯ, З УРАХУВАННЯМ ОБМЕЖЕНЬ ЧАСОВОЇ СКЛАДОВОЇ; ТИПОЛОГІЧНИЙ - СТВОРЕННЯ ЗНФО РІЗНОЇ МІСКОСТІ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ; АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНИЙ - ПОЄДНАННЯ РІЗНИХ ТИПІВ НАВЧАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ ВІДПОВІДНО ДО ОСВІТНІХ СЦЕНАРІЇВ.	
	ТИПОЛОГІЧНОЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГНУЧКОСТІ 	ВІДОБРАЖАЄ РЕАКЦІЮ МАТЕРІАЛЬНОГО ПРОЯВУ ПІДСИСТЕМИ ОСВІТИ (ЗНФО) НА СТРУКТУРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ (ТИПОЛОГІЧНА ГНУЧКІСТЬ) ОСВІТНІХ СЦЕНАРІЇВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У РЕФОРМУВАННЯ ТИПІВ БУДІВЕЛЬ, ЇХ НОМЕНКЛАТУРИ, НОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ СХЕМ (ФУНКЦІОНАЛЬНА ГНУЧКІСТЬ) ПІД ДІЄЮ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ.	
	ПРИНЦИП КОНЦЕНТРАЦІЇ ТА РОЗГАЛУЖЕННЯ 	ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ У НАСТУПНИХ АСПЕКТАХ: КОНЦЕНТРАЦІЯ (КООПЕРАЦІЯ)- РЕСУРСНА, ФУНКЦІОНАЛЬНА, ВІКОВА, СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА, АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА - В РАЙОНІ, БУДІВЛІ, КОМПЛЕКСІ, КЛАСТЕРІ ТОЩО; РОЗГАЛУЖЕННЯ - ЧАСОВА (ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ, РОЗКЛАД), ОПТИМІЗАЦІЙНА (СТВОРЕННЯ РІЗНИХ ЛАНОК), ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНА (ЗАКРИТІ ТА ВІДКРИТІ ОСВІТНІ ПРОСТОРИ)	
	ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ АДАПТИВНОСТІ ТА ВАРІАТИВНОСТІ 	ПЕРЕДБАЧАЄ СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИ ПРОЕКТУВАННІ, БУДІВНИЦТВІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЗНФО, НА ЗАСАДАХ ПРИНЦИПУ «БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОЕКТУВАННЯ», ВПРОВАДЖУЮЧИ ПРИНЦИПИ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ (ПРИЙМАЮЧИ ДО УВАГИ, РАЗОМ ІЗ ТИМ, І ДИНАМІЧНУ СИСТЕМНУ ЗМІНУ ОСВІТНІХ АЛГОРИТМІВ ТА СЦЕНАРІЇВ) ТА ВРАХОВУЮЧИ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ, КОМПЛЕКСІВ, ЗАБУДОВИТІ ТЕРИТОРІЇ (АДАПТИВНІСТЬ, РЕНОВАЦІЯ, РЕФУНКЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ВАРІАТИВНІСТЬ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ, ОПТИМІЗАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ)	
	ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТУПНОСТІ 	ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ НА НАСТУПНИХ РІВНЯХ: ФОРМУВАННЯ НОМЕНКЛАТУРИ ЗНФО, З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ СЦЕНАРІЇВ ТА ЇХ АРХІТЕКТУРНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ; ГРАДАЦІЇ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ТА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ ЛАНОК ОСВІТНІХ ОСЕРЕДКІВ З МЕТОЮ НАБЛИЖЕННЯ ПОСЛУГ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПОТЕНЦІЙНИХ КОРИСТУВАЧІВ; ОПТИМАЛЬНЕ МІСТОБУДІВНЕ РОЗТАШУВАННЯ, ЩО ВРАХОВУЄ ПІШОХІДНУ ТА ТРАНСПОРТНУ ДОСТУПНІСТЬ ВІДПОВІДНИХ ЛАНОК; ВІКОВА ТА ІНКЛЮЗИВНА ДОСТУПНІСТЬ ДО БУДІВЕЛЬ ТА ОСЕРЕДКІВ ЗНФО.	РІВНІ
СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ	<div style="text-align: center;"> СИСТЕМНИЙ ЗВ'ЯЗОК ПРИНЦИПІВ </div>		

Рис. 5. Основні принципи формування архітектури закладів неформальної освіти.

Рис. 6. Основні принципи та базові прийоми образного вирішення закладів неформальної освіти.